

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul VI

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Un

N-rul 7

CLUJ, 15 Aprilie 1929

exemplar:

Lei 30

CUPRINSUL:

EUROPA CONTIMPORANĂ: Colaborarea politico-culturală între
Franța și Germania — — — — —

FIGURI REPREZENTATIVE: † Ion Gorun — — — — —

PROBLEME SOCIALE: Țara Moșilor (sfârșit) — — — — —

INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Problema instrucției populare în țin-
utul Hălmeagului — — — — —

ACTUALITĂȚI: Anchete universitare — — — — —
Ceilalți dușmani ai democrației — — — — —

DISCUȚII LITERARE: Ion Agârbiceanu: „Stana“ roman — —

PAGINI LITERARE: Aspecte din literatura maghiară din Ardeal
(1918—1928) — — — — —

Elegie, (Poesie) — — — — —

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: „Veșnicul și Univer-
salul“ în Ardeal. — Teatru: Repararea unei nedreptăți. — Reviste:
Minerva (Anul II. Nr. 3). — Succesul literar a lui W. Somerset
Maugham — — — — —

FAPTE, IDEI, OBSERVAȚIUNI: Ottokar Brezina. — Literatura
maghiară din Ardeal. — Ancheta revistei „Umanitarismul“. — Re-
forma agrară în Italia și la noi. — Moartea lui Wilhelm Bode. —
O societate a traducătorilor în Varșovia — — — — —

Ion Băilă

Ion Clopoșel

Petru Suciu

Traian Mager

Octavian F. Popa

Horia Trandafir

Al. Ciura

Ion Chinezu

Victor Iancu

Cronicar

Red.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8.
GALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcțio-
narii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite
În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

„Veșnicul și Universalul“ în Ardeal

În fruntea ultimului număr al *Gândirii* dl Radu Dragnea, trăgând hotarele generației noi literare, generația cea mai pătrunsă de „veșnic” și de „universal” din tre toate generațiile românești, constată cu regret că Ardealul nu participă aproape cu nimic la această nouă luptă spirituală.

În forma ei lapidară, acuza, în parte cel puțin, o găsim nedreaptă. Într-adevăr dl Dragnea de câteori înșiră pe promotorii noii generații nu uită să așeze în rândurile lor pe Lucian Blaga și Liviu Rebreanu. Nici nu se putea altfel; amândoi acești scriitori s'au situat, prin opere de necontestată valoare în centrul mișcării literare românești de astăzi. Dar amândoi sunt Ardeleni cu o pronunțată marcă a provinciei de origine, în tot ceea ce scriu. Poate înțelege dl Dragnea lipsa unei participări la discuția, din care s'a născut ideologia generației de astăzi? Dar o bună parte din această ideologie se găsește închisă între nenumăratele eseuri ale aceluiași Lucian Blaga. Doar ortodoxia dacă a fost introdusă de București; încolo cine a dat mai mult „veșnic” și „universal” decât autorul „Laudei Somnului”? Ideile din sgomotosul manifest al „Crinului alb” mișesc, încă din 1919, în „Pietrii pentru templul meu”; iar „Filosofia stilului”, „Fenomenul original”, „Ferestre colorate” și „Fețele unui veac” n'au făcut decât să adâncească o albie plină de conștiința drumului ei. Dar când apăreau aceste volume dl Dragnea nu-și lăpădase încă ochelarii semănătoristi, de aceea nu le-a observat. Într-adevăr, pentru cei ce au urmat pas cu pas înfriparea noii generației, dl Dragnea este un convertit la noul crez. Un convertit cald și luminat, dar un convertit.

Atât în ce privește participarea la discuția noii ideologii.

Dar dl Dragnea e cam nedrept și când apreciază una din valorile de care se mândrește Ardealul nou: poetul Aron Cotruș. Dsa nu găsește anume în autorul lui „Măine”, decât o poezie aservită unor scopuri politice, ceace e iarăș, numai în parte adevărat. Aron Cotruș a făcut din glasul lui trâmbiță a durerilor celor mulți și asupriți; dar această imensă simpatie l-a făcut să contureze câteva portrete de proletari ai satelor, cari sunt adevărate opere de artă. Poezia lui Cotruș apoi nu e numai socială sau politică; ea e, îndeosebi în volumul „In Robia lor” și o poezie a tineretii, plină de o neistovită energie. Prin această latură ea se desprinde din temporar și se integrează în „veșnic” și „universal”.

E adevărat că în Ardeal nu s'a desemnat încă o mișcare literară, luptătoare pentru noua direcție. Dl Dragnea subliniază acest lucru și formulează chiar și câteva seuze pentru Ardeleni. Avem convingerea însă că mișcarea nu va întârzia.

Generația nouă a Ardealului, generație înfruptată larg din noul spirit românesc, abia acum își încheagă rândurile. Glasul ei va răsună în curând: un glas plin de „veșnicul” și de „universalul” vremilor de astăzi.

TEATRU

Repararea unei nedreptăți

Insfârșit Teatrul National din capitală s'a îndurat să reprezinte una din piesele lui Lucian Blaga! Faptul trebuie subliniat ca un adevărat eveniment artistic. Pentrucă multe au fost glasurile, cari s'au ridicat împotriva ostracizării de pe întâia noastră scenă a poetului ardelean. Măturisese că am citit cu o nestăpânită curiozitate răsunetul acestui eveniment în opinia publică a Capitalei. Am așteptat sosirea foiletoanelor dramatice cu o nerăbdare pe care de mult n'am mai încercat-o. „Meșterul Manole”, cucerește așa de mult la citit, încât dorința de a vedea reprezentarea este aproape irezistibilă. Și totuși nu mi-am făcut iluzii... Intregă opera lui Lucian Blaga, și deci și „Meșterul Manole” e atât de plină de, înțeles, încât trebuie să fii un inițiat pentru a-i cuprinde adâncurile, la întâiul contact cu ea. Înfruptându-se din expressionism, teatrul lui cuprinde personaje cu frământări supraomenești. Pentru a purta pe umerii lui un astfel de personaj, actorul trebuie să facă eforturi extraordinare. Mimica lui trebuie apoi ajutată de un regisor, care posedă uriașe mijloace de expresie scenică. Urmează de aici că teatrele trebuie să înconjoare astfel de piese? Nu. Dimpotrivă: prin posibilitățile de creație pe care le oferă atât actorilor cât și regisorilor, ele sunt o adevărată probă de foc.

Pentru reușita reprezentării „Meșterului”, s'au făcut eforturi demne de laudă, atât din partea actorilor, cât și a regisorului. Ar fi păcat ca provincia să nu poată aprecia aceste eforturi. A se slăbi cu Bataille și cu cascada de Râuleți, pe care turneele din capitală ni-i descarcă în provincie, în fiecare săptămână...

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Minerva. (Anul II, No. 3.) — A doua revistă cu greutate a Iașului își păstrează și cu acest număr prestigiul câștigat dela întâia ei pășire în publicistica noastră. Numărul e deschis de un studiu al dlui Todor Vianu cu privire la „Psihoanaliză și teoria artei”. E o punere la punct remarcabilă pe care o așteptam de mult dela rafinamentul estetician. Urmează dl V. Dașcovici cu o problemă de drept constituțional de o acută actualitate românească: „Exercițiul puterilor regale prin instituții de provizorat (Locotenentă și regență)”. Autorul studiază instituțiile acestea în toate țările unde au fost prevăzute în constituție sau experimentate; face apoi reprivere istorică la noi și încheie prin a arăta necesitatea alestuirii unui statut care să reglementeze definitiv funcționarea Regenței noastre. Dl Zeletin readuce în discuție o problemă frământată de dsa în atâtea studii de sociologie, răzimate pe o

seducătoare dialectică și documentație. „Romantismul german și cultura critică română” este o nouă încercare de a apăra burghezia românească (= liberalismul) împotriva conservatorilor (= junismul). Intemeindu-se evlusive pe autori germani dsa afirmă că romantismul s'a născut ca o reacțiune împotriva revoluției franceze. Aceasta din urmă a vrut să pună la temelia societății rațiunea, pe când romanticii, offând după „le bon vieux temps” puneau evoluția istorică. Istoricismul a dat naștere organicismului și deci, conservatorismului. În urma unor afinități de temperament și a unor împrejurări locale speciale romantismul a putut fi adâncit mai mult și turnat în doctrină, în Germania. De acolo el a fost împrumutat aidoma de Kogălniceanu și Junimiștii noștri. Arma întrebunțată de conservatori împotriva liberalilor a fost întoarsă de aceștia din urmă cu o deosebită abilitate împotriva adversarilor lor. Într-adevăr aceștia afirmă că regimul burghez este ultima etapă în dezvoltarea istorică a societății. Cam aceasta ar fi argumentarea, cam avocătească, a dlui Zeletin. Urmează dl C. Papacostea cu un studiu: „Gândirea epică elenă”; dl S. S. Bărsănescu cu „Jocul și munca în viața copilului dela țară”; dl A. Oțetea cu „Renașterea și Reformațiunea” și dl Virgil Tempeanu cu „Kudrun (Inspiratoarea lui Goethe pentru „Iphigenie Tauris”).

NOTE

Succesul literar al lui W. Somerset Maugham, ne pare aproape nejustificat. Autorul englez, cu atâtea invențiuni sufletești, de fapt nu este nici mai mult nici mai puțin, ca autorii de moderni de azi: Dekobra, Carco, André Maurois, Grossmann, etc. etc. W Somerset Maugham, autorul exoticei piese „Serisoarea”, ori a recentei sale opere teatrale: „Să divorțăm” și pe care ni-l anunță cu atita stăruință trustul librărilor și agenturilor engleze, nu este o surpriză pentru literatura modernă.

Totuș, „critica” (făcută de oamenii presei oportuniste), i-au făcut lui W. Somerset Maugham o reputație, egală cu a lui Wallace, ori a celorlalți engroșiști de marfă teatrală. — Literatura engleză modernă, care are atâtea talente mari, dacă n'am aminti decât pe Shaw și pe Wells, ne-a aruncat pe piață numele astorfel de scriitori, egali cu Baronița Orezy, și care totuș, a putut avea succese imense în lume. „Publicul nu distinge” este o constatare veche a lui Ruskin. Dar acest „public”, cu totul aservit lichelismului, și constând din parveniți inculți, ori din îmbogățiți ai valurilor — se poate încanta de pseudo-sentimentalismul și de arta teatrală a unui N. Somerset Maugham, la care fără multă șovăire s'ar putea adăuga numele lui Romain Coollus ori Jules Romains, fără să ne pese de anatoma acelora, care în scris au învățat să admire pe Madame Rachilde, ori pe alții de aceiaș natură. — Trist pentru estetician este însă constatarea, că scriitorii citați, pot să aibă succese extraordinare, pe care un Oscar Wilde, și chiar Pinero și Sutro nu le-au avut niciodată.

Cronicar.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Director: Ion Clopoșel

Redacția și Administrația:
CLUJ, { Calea Victoriei 51. Telefon: 308
Plaja Untrei No. 8.
CLUJ, 15 Aprilie 1929

Anul VI

N-ra 7.

Un exemplar: Lei 30

Colaborarea politico-culturală între Franța și Germania

După răfuiala cea mare din războiu și ciocnirile de ordin economic-moral dela încheierea păcii încoace, poporul francez ca și cel german au început să-și dea seama cât de puțin s'au cunoscut unul pe altul. În Germania n'a rămas, de fapt, nici o carte franceză, de oarecare valoare literară, netradusă, fiindcă germanii traduc din literaturile străine mai mult decât oricare alt popor. (Faptul că literatura română e mai slab reprezentată prin traduceri decât toate celelalte să fie oare un indiciu pentru insuficiența noastră?) Se pare însă că operele de literatură, contrar credinței generale, tot nu dau pentru un străin icoana fidelă și integră a sufletului unui popor. Cunoașterea acestui suflet se poate obține în mod perfect numai prin contact direct dela om la om. (E lucru cert, că soldații germani ocupanți au dus cu ei cele mai bune păreri despre poporul nostru, ca toate că l-au cunoscut în împrejurări atât de nepriincioase. Dacă l-ar fi judecat după cea mai mare parte din literatura noastră, rezultatul ar fi fost cu mult mai nefavorabil).

Ajunse odată la convingerea, că războiul dintre ele cu toate urmările nefaste, și pentru învinși ca și pentru învingători, se datorește în mare măsură necunoașterii reciproce, cele două popoare, prin exponenții lor mai luminați, au și început să caute căile și mijloacele, cari i-ar putea apropia mai bine sufletește unul de altul. E lesne de înțeles că printre acestea cel mai accesibil și mai convingător mijloc este scrisul. Nu însă scrisul de simple fraze elogioase, care nu ar mai putea impresiona cu nimic după cele petrecute recent între francezi și germani, ci scrisul documentat, care nu se sfiește să pună în evidență nici defectele, dar nici virtuțile naționale ale adversarului de ieri. Pornind dela

acest principiu sănătos a luat ființă atât în Germania cât și în Franța o întregă literatură cu tendință mărituristă de-a construi o punte de apropiere și înțelegere sufletească între cele două popoare. Din marele număr de volume, care au apărut până acum, alegem pentru a le face cunoscute și publicului nostru patru dintre cele mai caracteristice. Cu alt prilej vom vorbi apoi și despre altele.

Unul este scris de doi profesori germani, pe baza documentelor oficiale franceze și pe baza observațiilor făcute de autori în diferite părți ale lumii. El se intitulează „Die französische Kulturpropagande“ și are ca autori pe D. K. Remme și Dr. M. Esch. (Preussische Druckerei- und Verlags A. G. Berlin SW. 48. — 1927.)

Broșura aceasta a fost scrisă din însărcinarea „Institutului german pentru străini“ de pe lângă universitatea din Berlin. E interesant ce ne spune în prefață unul dintre autorii asupra modului cum s'a luat inițiativa pentru această lucrare.

„Indemnul pentru scrierea acestei broșuri mi l-a dat cu câțiva ani în urmă o convorbire ce am avut-o cu rectorul de atunci al universității din Berlin, Gustav Roethe. Bine orientat în știință ca și în organizarea practică, el avea totuși o mare rezervă față de studiul străinilor în Germania. În schimbul de principiu ce l-am avut în privința aceasta, el și-a exprimat neîncrederea în existența unei așa numite propagande culturale franceze. „Și chiar dacă ea ar exista“, adăogă el pus oarecum în încurcătură prin faptele concrete arătate de mine, „pe noi germanii tot nu ne-ar prinde bine să încercăm a o imita în formele ei franceze“.

Cine nu i-ar putea da dreptate în privința aceasta? O încercare de curcure prin cultură în forma de multe

ori exterioară, aproape superficială, cum o fac francezii, nu va putea pătrunde în Germania. Și totuși, privind puternică desfășurare de energie franceză în domeniul acesta ești transportat de admirație. Aproape toate întocmirile practice ale francezilor se reduc la recunoașterea că propaganda culturală nu e propagandă științifică, ci în prima linie propagandă de limbă. Și cum lucrează mână în mână locurile franceze oficiale, onorifice și particulare!“

După această elogioasă constatare se recunoaște că în Germania felul de propagandă culturală este cu totul deosebit de cel din Franța. În Germania s'a pus mai mult fond pe partea științifică și de specialitate și s'a neglijat propaganda prin limbă, pe care francezii au știut s'o exploateze în favorul lor. Trecând apoi la adevăratul subiect al lucrării lor autorii arată în mod documentat cum au înțeles francezii să organizeze în mod practic propaganda culturală în toate țările din lume cucurind prin limba și cultura lor simpatia popoarelor de pe globul pământesc, ceace a făcut ca în războiul mondial ei să aibă de partea lor aproape toate seminiile, în vreme ce germanii s'au văzut izolați tocmai datorită faptului că propaganda lor n'a știut să cucerească sufletele națiunilor. Cu o francheță, care le face onoare, autorii descopăr defectele propagandei germane dinainte de războiu, arătându-le în acelaș timp că nici în viitor nu va fi mai bine pentru poporul german, dacă nu-și va schimba tactica față de popoarele străine. Dar pentru ca această schimbare să-și poată da roadele dorite trebuie adoptat sistemul francez, care e singurul ducător la scop.

Broșura aceasta, care se întemeiază pe documente reale, ar trebui s'o citească înțelegători și românii din Ardeal

pentru ca să-și poată da bine seama de ceea ce însemnează cultura franceză prin expansiunea sa peste toate țările din lume.

O lucrare mult mai voluminoasă și mai vastă ne oferă alt profesor german în cartea: „*Einführung in die Politik*“ de Dr. Wilhelm Ziegler. (Zentralverlag, Berlin, W 35.— 1927.)

Asupra acestei cărți s'ar putea scrie o altă carte, atât de variată și multiple sunt problemele ce le tratează, având ca obiectiv principal rostul, rolul și succesul politic al diferitelor popoare în trecut ca și în viitor. Cu o claritate cum rar se întâlnește în cărțile de știință se arată dezvoltarea politică a națiunilor principale. De un interes deosebit sunt și aici comparațiile ce se fac între politica generală a României dinainte de războiu și aceea a Angliei și Franței. Politicește nu li-se recunoaște francezilor aceleași merite și succese cum am văzut mai sus că s'a făcut în privința propagandei culturale și a cuceririlor prin aceasta. În schimb autorul are o deosebită considerație pentru felul cum au înțeles englezii să-și organizeze toate forțele lor naționale pentru atingerea scopurilor lor politice, cari culminau în dorința de-a ajunge stăpânii politicii ai celor unei continente. Cu o foarte fină pătrundere analizează toate fazele prin care a trecut politica engleză până și-a putut cucerii situația dominantă de azi. Extrem de interesante și instructive sunt comparațiile între sistemele politicii generale ale Germaniei, Angliei și Franței. Aci se vede spiritul obiectiv al profesorului german, care nu poate ascunde părțile de slăbiciune ce le-a avut patria sa în trecut. Se înțelege că totul este spus în franchețe nu pentru a măguli pe adversarii de ieri, ci pentru a stabili purul adevăr.

Lucrarea prof. Dr. Ziegler își atinge scopul, căci ea introduce și pe cel mai puțin pregătit intelectual în marile taine ale politicii de stat, așa cum de fapt ea a fost făcută de secole de-arândul de poporul englez. Citind cartea aceasta îți dai abia seama ce departe suntem noi, bunăoară, încă de devărata politică. (Recomandăm cartea în special numeroșilor politicieni români de după războiu.)

Intr'un capitol intitulat „*Germanul și politica*“ se analizează în mod foarte judicios calitățile și defectele politice ale poporului german. Autorul concludă, că defectele întrec cu

mult calitățile, ceea ce se dovedește de altfel și prin felul cum a luat sfârșit războiul mondial în Germania, sfârșit caracterizat prin următoarele cuvinte: „Războiul, care a fost câștigat de poporul german, dar a fost pierdut prin politica lui“. O sentință dureroasă, dar care corespunde adevărului. „Fiecare popor e singur răspunzător pentru politica sa“, spune prof. Dr. Ziegler.

Întreaga lucrare vrea să fie un nou catechism de îndrumare pentru poporul german pe alte drumuri politice decât cele din trecut, cari l-au dus la dezastrul din toamna anului 1918. Drumurile cele nouă trebuie să ducă neapărat la o mai bună înțelegere și apreciere a popoarelor cu cari s'au războit ieri. E o încercare de-a scoate din preocupările poporului german orice gând de revanșe, insistându-se asupra faptului, că în politica unui stat și a unui popor lucrurile principale sunt acelea cari le asigură viața și dezvoltarea în mod firesc și potrivit, nu cu aspirațiuni de ordin sentimental, ci cu realitățile date de împrejurări. Autorul demonstrează în mod admirabil necesitățile firești, cari au făcut din englezi stăpânii comerciali ai mărilor, iar din francezi pionierii culturali ai continentelor, arătând în același timp care ar fi trebuit să fie rolul adevărat al poporului german în lume.

Cartea profesorului Dr. Ziegler ar trebui să fie citită de orice persoană, care vrea să participe, chiar în măsură modestă, la viața politică a țării sale.

După aceste două exemple germane ne vom ocupa de cartea unui francez. Cunoscutul scriitor și publicist Jaques Martone din Paris, împins de dorința de-a cunoaște Germania de după războiu, cercetându-o și judecându-o la fața locului, a întreprins o călătorie de studii. În Germania a găsit în toate cercurile oficiale și sociale cea mai mare bunăvoință și înțelegere a scopului său, care era de-a putea da poporului francez o iconă fidelă despre situația reală din țara adversarilor din războiul abia terminat. Mulțumită acestui binevoitor concurs francezul Jaques Martone a putut să pătrundă într'adevăr în toate părțile sociale germane și să-și formeze o părere justă despre realitățile vieții, cari se deosebesc foarte mult, și din norocire în sens bun, de știrile și informațiunile cari „circulau“ în Franța despre Germania. Aceste știri exagerau îndeosebi chestiuni

nea revanșei, creind continuu o atmosferă de neîncredere față de germani.

În cartea sa „*La Nouvelle Allemagne*“ (Librairie Baudimière, Paris, 1928), care a scris-o după călătoria din Germania, Martone afirmă și demonstrează că spiritul de revanșă abia dacă mai pâlăie aici și colo, mai mult însă din considerații de politică internă decât externă; dimpotrivă, poporul german s'a cumișit și-și pune toate energiile în serviciul refacerii economice. Astfel marile uzine Krupp au fost transformate în fabrici de unelte gospodărești.

Din conținutul bogat și foarte variat vom cita numai câteva titluri de capitole, din care se poate vedea în ce direcție și-a îndreptat vizitatorul francez ochii săi de cercetător conștient de importanța ce o are, în primul rând pentru proprii săi compatrioți, descoperirea adevărului: „Amenințată noua Germania pacea? — Ministerul de războiu și societățile secrete — Essen — orașul de fier — Aviația germană — Partidele politice — o oră la Stresemann — Ministrul președinte Braun despre Prusia și despre republică — Economia și Știința în Germania cea nouă, cu articole speciale dela somități germane — Cultura și Arta, deasemenea cu contribuții dela personalități distinse germane — Sportul german și Problema păcii.

Față de acest complex de chestiuni și de probleme, ori cât de mult ne-am strădui, n'am putea să redăm un cât de modest rezumat al cărții dlui Martone. Din cauza aceasta ne mărginim să reproducem o parte din concluziile la care a ajuns autorul însuși în urma celor văzute și auzite cu prilejul călătoriei sale de studii.

Cercetările mele sunt terminate, încheie d. Martone. La ce concluzii mă îndreptătesc ele? În timpul șederei mele în Germania am stat de vorbă cu oameni din toate păturile sociale. La toți am găsit aceeași sinceră dorință de înțelegere. Eu, personal, cred în declarațiunile lor.

„Kaiserul s'a dus. Camarila lui nu mai are influință și o perde tot mai mult din zi în zi. Ca și din țară, au fost exilați și din capete și din inimi. Afirmații de acestea am auzit repetându-se continuu. Guvernul actual are, fără îndoială, intențiuni pacifice și singura sa preocupare e de-a reface economia țării. Aceasta însă nu se poate face fără concursul Franței, ale cărui forțe reale n'au fost îndeajuns de apreciate în trecut.

Așadar ar fi vorba de o comunitate

de interese? Se poate! Dar oare nu valorează aceasta mai mult, decât o prietenie sentimentală de-o durabilitate discutabilă? Afară de aceasta germanii au avut totdeauna multă admirație sinceră pentru charmul popoului nostru, încât se poate spune că de fapt nu ne-au urit niciodată. Dar Franța și Germania s'au cunoscut totdeauna prea puțin. Numai o elită intelectuală în ambele țări a pătruns mai adânc în spiritele acestora. Dar marea masă la noi, cunoaște ea oare Germania, natura și felul ei, viața administrația, literatura și arta ei? Și câți germani ne văd așa cum suntem?

Germania poate învăța mult din finețea nervilor noștri și din fantazia noastră. Noi putem profita din prietenia cu Germania mult din punctele de vedere al organizației și tehnice.

„In ciuda tuturor războaielor Germania rămâne totuși țara care ne este mai apropiată. Și în materialismul ei economic se oglindește încă vechiul idealism al Europei. Astfel suntem noi singurele națiuni în stare de-a apăra astăzi Europa împotriva realismului mecanic, care amenință din spre ost să ne sufoace pe toți.

„Desigur, că înțelegerea nu se poate face de azi pe mâine. Ea are nevoie de timp, dar va da roade pline de viață. Și atunci cele două republici vor merge una lângă alta — ca doi camarazi — spre întâmpinarea destinului.”

De încheiere vom mai aminti, că această lucrare înainte de-a fi pusă sub tipar a fost prezentată dimpreună cu toate documentele, cari i-au servit autorului ca bază la compunerea ei, dlui Aristide Briand, ministrul afacerilor streine din Franța. D. Briand și-a exprimat admirația pentru felul cum autorul a știut să pătrundă în realitățile vieții din Germania și a declarat că și Franța va răspunde dorinței de pace și de apropiere cu aceleași sentimente.

Toată lumea civilizată trebuie să se bucure de aceste gesturi, cari sunt menite să apropie cele două națiuni atât de importante ca factori principali ai păcii universale, precum au fost și factorii cei mai importanți în războiul mondial.

(Cartea dlui Mortane a apărut și în traducere germană sub titlul „Das Neue Deutschland“ la „Orelé Füssli Verlag — Zürich und Berlin.)

Vom reveni acum iarăși la un autor german, fiindcă aceștia sunt mai

numeroși și mai productivi. Cu spiritul lor metodic germanii prelucurează tot ce se petrece în viața publică, căutând a fixa fiecărui eveniment însemnătatea sa istorică. Astfel tiparițele germane scot zilnic din teasurile lor volume de diferite dimensiuni, în care scriitorii sau învățații germani se nuzesc a alege din marele chaos al întâmplărilor din războiu tot ce li-se pare a avea o cât de mică însemnătate pentru viitor. Ceeace spiritul latin pune la dosar ca lucru perimat, care nu mai prezintă pentru el nici un fel de interes, apare sub ochii cercetătorii ai spiritului german ca lucru esențial pentru cunoașterea și explicația ulterioară a anumitor fapte și acțiuni. Pentru aceasta însușire a sa spiritul german va găsi încă multă vreme material abundent de cercetat și de documentat în arhivele războiului mondial. Dar mai mult pare a-i preocupa arhiva de documente privitoare la încheierea păcii. Dacă citești lucrările lor publicate în legătură cu chestiunea păcii înțelegi de ce prezintă aceasta atâta interes pentru ei. Cele câteva luni, cât au durat tratativele pentru încheierea păcii, au fost într'adevăr un supliciu moral extraordinar pentru conducătorii germani, destinați de soartă să și pună semnătura sub tratatul dela Versailles, dar și pentru poporul german. Forțați să se supună înfrângerii suferite pe fronturi, au mai găsit totuși atâta tărie morală să reziste până în ultima clipită ce le-a mai fost îngăduită pentru a încerca să salveze cel puțin onoarea Germaniei de grozava acuzare de-a fi deslănțuit marele măcel.

Sbuciumul acesta sufletește, ale cărui proporții noi nici nu le bănuim măcar, este redat într'o admirabilă descriere, făcută de către *Karl Friedrich Nowak* în cartea sa intitulată: „*Versailles*“. (Apărută și în traducere franceză în editura Rieder, Paris, Place Saint-Sulpice 7.)

Pe 280 de pagini se arată, pas de pas, cum s'au petrecut tratativele de pace, începând cu ziua de 7 Noiembrie 1918 când plenipotențiarii germani au părăsit marele cartier general din Spa pentru a se duce la marele cartier general al aliaților ca să obțină condițiunile de armistițiu. Din momentul acesta trec prin fața noastră figurile marțiale ale lui Wilson, Clemenceau, Lloyd George, cari erau acum într'adevăr stăpânii absoluți ai întregii lumi. Sunt scene impresionante, cari te fac să te cutremuri când le citești și te transpui în situația

bieților parlamentari germani, aleși de soartă să înfrunte privirile unui bărbat ca Clemenceau, din cari izbucneau, cu toată stăpânirea de sine, ura generației dela 1870—71, dorul de revanșă acumulat în 50 de ani și nu mai puțin plăcerea satisfacției obținute prin triumful armelor după patru ani de sfortări supraomenești.

„Vous nous avez imposé la guerre! Nous prendrons soin qu'une deuxième agression semblable ne puisse plus se produire.”

Cu aceste cuvinte a deschis Clemenceau pourparleurile cu parlamentarii Germaniei. Ce tragică situație pentru aceștia, să fie siliți a primi în față astfel de acuzațiuni la adresa națiunii lor, fără puțința de-a dovedi contrarul. Și totuși delegații germani în frunte cu contele Brockdorff-Rantzau s'au purtat cu multă demnitate. În cuvântarea rostită cu acel prilej de președintele lor se recunoșteau multe din învinuirile ce li s'au adus chiar dela începutul războiului, cazul Belgiei, atrocități comise de soldați etc., dar grozava acuzare de-a fi fost numai ei singuri emițiatorii celui mai mare măcel din istoria omenirii n'au putut s'o primească fără ripostă. Și în jurul acestui punct se desfășoară după aceea marea luptă morală, care a pus la grea încercare poporul german. Condițiunile de pace erau fixate de către aliați în toate amănunțele și formau un caet destul de voluminos, care a fost predat delegaților germani spre studiere, cu avizul că ele nu se mai pot discuta, decât numai accepta sau refuza. Termenul pentru răspuns era fixat în formă de ultimatum și se apropia cu iuțea fatalității, punând în grea cumpană pe factorii răspunzători ai Germaniei. Aceștia erau împărțiți în două tabere. Unii erau pentru acceptarea condițiunilor fără discuții, alții ar fi mai încercat să obțină ameliorări onorabile. Se vorbea și de o rezistență armată prin punerea întregii națiuni pe picior de războiu. Generalii amenințau cu demisiile în caz de capitulare fără condiții, dar poporul cerea pace și... pâine. Situația era desperată. Termenul se apropia. Aliații se pregăteau pentru cazul unui refuz. Germania se sufoca în mizeria economică, în care se găsea. În ultimul ceas președintele republicii Ebert luă hotărârea supremă și anunță consiliul puterilor aliate și asociate că Germania primește propunerile de pace fără condițiuni.

Capitularea fu sărbătorită cu salve de tunuri la Paris și toată lumea ră-

Discuții literare

Ion Agârbiceanu: Stana, roman, „Ardealul“, 1929.

După romanele „Legea trupului” și „Legea minții”, d. I. Agârbiceanu ne dă un nou roman, mai scurt acesta (156 p.), dar aproape de aceeași greutate literară.

Fondul acestui roman, schițat în contururi fugare cu cărbune, pe o pânză de neguri, este de un realism sgu-ditor.

Războiul, în plină deslănțuire, trece pe aproape, sguindu-l lumea din temelii, și nivelând, cu pumnul lui de uriaș, micile jucării de carton, ridicate de mâini omenești, cu atâta trudă deșartă.

Nu vedem încăierarea față la față, dar deslușim totuși huruit înfundat de tancuri, muget de tunuri și lătrat de mitraliere. Marea învolburare, asvârle câte o epavă omenească, din adâncurile ei de iad, și noi o privim cu groază și înfiorare, dându-ne seama de cataclismul, ce avea să spulbere tot ce se nimeri în drumul lui fatal.

Lumea se schimbă la față de azi pe mâine; clădiri monumentale se năruiau, și demonul distrugerii rânja în mijlocul involburării. Peatră pe peatră nu mai rămânea pe urma acestui prăpăd, numai ruini fumegânde, horcăieli de moarte, scâncete de schilavi.

Din acest prăpăd se înapoia, cu un picior de lemn și Andrei Muntean, alături de alți tovarăși de suferințe. Mândria satului de altădată, se întorcea acum abătut și înfrânt.

Trecând la început, prin locuri necunoscute, avea mângâierea vagă a reîntoarcerii. Bucuria aceasta i-se preschimba în tristețe, cu cât se apropia mai mult de satul lui, recunoscând înprejurimile, fânațele din Aluniș, în cari cosașii lucrau de zor, ca și când nimic nu s'ar fi schimbat pe lumea asta...

sufila acum ușurată. În orașele din Germania toate lămpile de pe străzi fură însă înfășurate în doliu adânc.

Președintele Woodrow Wilson părăsi imediat pământul Franței și se îmbarcă pentru America, care avea să-i refuze ratificarea păcii la care el a contribuit atât de mult.

Acest episod de câteva luni din războiul mondial ni-l descrie pe baze de documente autentice K. F. Nowak în cartea sa „Versailles”, care

„De unde mai erau atâția cosași? Cum se făceau și acum lucrurile la vremea lor?” — se întreba el cu o decepție tot mai amară.

• Andrei se simțea tot mai neînsemnat, tot mai puțin, tot mai lipsit de orice preț. Pag. 34.

Iată, că de pe nimic nu se cunoaște că-i războiu. Carele încărcate cu fân tot așa trec pe drum, vitele pase în aceeași pace, ciocârliile se înalță în văzduh ciripitoare ca și mai înainte, copiii, cu vitele la păscut, sburdă și se aleargă în aceleași jocuri, lanurile sunt pline de lucrători.

— — — — —
Indată ce-și dădu seamă, că el nu e nici cât un fir de nisip în mijlocul lumii, a vieții, îi păru că-i puțin lucru, dacă se întoarce acasă sănătos ori bolnav, întreg ori schilav...

Ce prostie! Cine se închipuise că este? Țițina în jurul căreia se învârte lumea? Andrei simți nimienicia lui mai puternică decât oricând.

El conchise:

Toată viața aceasta nu-i decât o nemăsurată batjocură. Da, cineva își bate joc de noi cu strășnicie! Ni se pare că suntem țigina lumii, că dela felul cum ne bucurăm ori ne întristăm, atârnă totul, că lucrările noastre se întipăresc pe fața lumii, când colo, uite iarba crește ca și când nici un om nu ar fi pe pământ, și tot așa luminează și sfântul soare. Pag. 38—39.

Andrei sosește acasă, mâhnit și resemnat în fața noilor nenorociri, pe cari începea să le întrevadă.

Stana, nevasta lui, fire impulsivă și violentă, călea, deja de un an de zile, cu stângul. Alunecată în tovărășia cătorva femei ștricate din sat, își pierdu simțul de rușine, se încurcă cu ibovnici, primind și la deviza celorlalte depravate:

Vie badea ori nu vie
Numai plata să se știe
Plata din cancelărie!

Când primi vestea despre sosirea lui

se citește ca un roman petrecut în zilele noastre, dar care totuși ne este atât de puțin cunoscut.

Il recomandăm în special acelorora, cari vreau să cunoască psihologia oamenilor mari în momente de grea și hotărâtoare încercare. Pe lângă iubirea de țară se poate învăța din această carte și respectul față de adevărul istoric, care ar trebui să fie sfânt pentru orișicine.

Ion Băilă.

Andrei, a fost o mare consternare în casa unde se țineau întâlnirile femeilor depravate.

Dar consternarea s'a preschimbat repede în bucurie, când Andrei se înapoiase invalid, tușind, și cu un picior de lemn.

Stana însăși a fosă, de o veselie și hârnicie ne mai pomenită, în seara revederii. Știa bine acum, că Andrei nu va mai putea ridica mâna asupra ei, ori cum s'ar purta. Nu mai avea teamă acum nici de părăturile soacrei, chiar dacă i-ar spune lui Andrei întreg adevărul. Rămase și pentru mai departe în mociră, fără să-i pese de Andrei, care tușea sec noaptea, isbind în pat cu piciorul lui de lemn, de câte ori se învârtea, prin somn.

Spuse chiar soacră-și, în gură mare:

Adică să mă canonese și eu alătura de el? Dar ce sunt eu de vină? Eu i-am smuls piciorul din genunchi? Eu am făcut războiul? Eu l-am trimis acolo? Cum? Ai vrea să putrezesc alătura de el, să mă schimb și eu într'o bucată de lemn? Și dacă nu vreau să mor alătura de el, spui că m'a robit diavolul? Ei bine, m'a robit și-mi place! Sunt tinără și vreau să trăiesc! Iată ce am voit să-ți spun!

Andrei a înțeles dela cea dintâiu privire, că Stana se ticăloșise.

Nu i-a spus o vorbă legănată.

Singur odată, când Stana luase la bătaie pe soacră-șă, s'a năpustit pe trepți, cu piciorul lui de lemn, dar s'a prăvălit în mijlocul tindei, ridicându-se numai târziu, după mari opintiri.

Când s'a pus iarăș în pat, știa că n'are să se mai ridice niciodată. Înainte de a se sfârși, ceru să o vadă pe Stana. Ii luă mâna, bolborosi ceva, cu privirile îngrozitor de fixe. Înțelesese toată lumea, că o iertase.

Dar canonul Stanei numai de acum începea.

Piciorul de lemn n'a fost îngropat cu mortul, ci a rămas asvârlit după vrafal de perne, după sfatul unei bătrâne: „Nu-i trupul lui, e o bucată de lemn, nu se cade să-l pui în sieriul!”

Stana se îmbolnăvi de friguri.

Încercă, după câteva săptămâni, să iasă într'o noapte, dar se înapoie repede, plină de spaimă.

Piciorul cel de lemn o amenința în taină și ei i-se părea că e goală... Totuși se abătu pe la Anica Lungului, unde o așteptau tovarășele de orgii. Beu aci toată noaptea și era de o veselie grozavă.

În beția ei spunea vorbe fără șir: „Am să-l îngrop! Da! Il voi îngropa!”

Se gândia la piciorul de lemn, care

e urmărea, și în elipele de voioșie silită. Inapoiindu-se spre casă, desluși isbituri îndesate, ca și când ar lovi cineva, în pământul înghețat. Și se gândea cu groază: „M'a păzit în colțul hudiții, a așteptat până am trecut, și acum s'a luat după mine!”

Ajunsa acasă, pătrunse în casa din nainte, luă piciorul cel de lemn dintre pernele patului celui mare, și-l acesuse sub grămada de gunoier din curte.

Dar soacra află de lipsa piciorului de lemn. Se gândia o clipă: „poate am făcut rău, că nu l-am îngropat cu mortul. Se va fi dorit în pământ, Doamne, Dumnezeu!”

În prag o întâmpină Ionică băiatul, care dase peste piciorul de lemn, și-l aducea în casă.

Stana, când îl văzu, dete un țipet și căzu lângă masă. Bătrâna, ca să acopere rușinea mamei în fața lui Ionică, începu să spună, că vinovatul e cânele Bălan, care a luat piciorul de lemn, pe când ea scutura pernele.

Dar Stana, ajunsă la limita confesiilor tolstoiane, începu să-și spovedească păcatele, ca să-și ușureze sufletul prea împovărat: „Nu e cânele, Ionică, e o cățea. Ea nu mai e vrednică să-ți fie mamă!”

Și își mărturisii toate păcatele, toată mocirla, în care trăise. Zădarnice erau încercările bătrânei de a o reduce la tăcere. Ea avea o deosebită plăcere, să-și descopere, chiar în fața fiului său, toată depravarea în care trăise, cu un puternic avânt de pocăință. „Scuipați-mă, veniți și mă scuipați acum” — țipă copilului și bunicăi.

Pe urmă se liniști, spunând: „Ce povară am purtat în mine, Dumnezeuule, Acum am scăpat! Mi-e tot atât: alungați-mă!”

Dar ei nu o alungă. Copilul începu să țipe, acățându-se de brațul ei, strigând bunicii, că n'o lase.

Bătrâna îi spuse: „Unde să te duci? Mulțumește lui Dumnezeu, că te-ai desțepat!”

Romanul Stana aduce o notă nouă, aproape stridentă, în opera dlui Agârbiceanu. Stana e o femeie-haiduc, de un realism feroce.

Cât s'a sbuciumat, cât s'a coborât ea în ochii proprii și în văzul satului, până să înțeleagă, că nu mai putea să persiste în mocirlă.

Piciorul de lemn a trezit-o la realitate, cu o întârziere destul de mare, dar totuși binevenită, ca s'o oprească, măcar în clipa din urmă, în prăbușirea totală spre prăpastie...

Al. Ciura

† Ion Gorun

În Sâmbăta Paștilor a încetat din viață unul din marii noștri scriitori, un maestru al stilului: Ion Gorun. Am avut un cult neîncetat față de scrisul acestui aristocrat al gândirii, care era totdeauna nou în gândurile sale și avea totdeauna fraza definitiv dăltuită. Un arbitru al eleganței verbului ne-a părăsit îndolind literale românești și lăsând în jurul nostru un mare gol. Regretul dispariției ne apasă sufletul ca o grea povară. Paginile „Societății de maine” s'au mândrit de atâtea ori cu articole și inspirații poetice ale condeiului care s'a caracterizat prin alesul, prin finețea suavă a cugetării sale.

Revista noastră ar fi dorit să publice memoriile experimentatului publicist din vremea tovărășiiilor cu gigapții dela 1880: Eminescu, Delavrancea, Carageale, Vlahuță, Slavici, însă lentă lui stingere fizică nu i-a mai dat ghes să onoreze invitația noastră. Și vai cât de prețioase i-ar fi fost amintirile.

Ion Gorun a fost întâiu de toate un stilist desăvârșit, un cunoscător al infinitelor nuanțe pe cari le cuprinde vocabularul românesc, un puritan al idiomului strămoșesc și cu valoare de circulație cât mai răspândită de pretutindeni, un adversar al neologismului obraznic și neasimilabil, un mare literat de bun simț care a bravat cu succes deopotrivă arhaismele învechite ca și răvașa strănismelor insistente. Celebrele sale lecțiuni de românească ce au fost colecționate în broșura „Stii românește?” fac dovada migăloasei sale aprofundări a tezaurului limbii române. Câtă virtute scriitoricească!

Moșul Ion Gorun a fost un spirit profund care se asemăna unei ape line și adânci. Scrisul său îi trădează temperamentul, liniștit, guvernat de o inteligență tăioasă și vastă.

Activitatea sa a fost laborioasă, fără preget și în continuă frământare, fapt care i-a conservat o perfectă luciditate până în pragul morții.

În proză a cultivat genul schiței și nwelei. A scris poezii originale și a tradus versuri. Pentru asigurarea traiului de toate zilele traducea orice i-ar fi cerut cutare editură bucușteană iubitoare de sesațional. Literatură originală făcea printre picături, printre stropii de cerneală a me-

seriei sale gazetărești. Mai presus de toate Ion Gorun este un gazetar variat la infinit, neobosit, care se cheltuiește zi cu zi, se dăruiește, iscălit — ori anonim, tiparului. Câte articole politice de fond apăreau în „Românul” dela Arad, redacțional, fără să presupună cineva din afară, că sunt ale lui Ion Gorun!

În toate destăinuirile sale se observă aceleași reliefuli cari disting opera sa: migăleală și alesătură. Literatură pură și ziaristică sa au notele distinctivă ale prețiosului, ale lucrului perfect judecat.

Nici o violență, nici o pornire, nici o exagerare. Un simț desăvârșit de limită și de proporții guvernează toată vremea condeiul său potolit care adesea strălucește în ironii tăioase, izbucniri glumețe și umor stăpânit. Ion Gorun a fost un naționalist al cumpătului și echilibrului. A evitat astfel extremele în cari cădeau sufletele exaltate și mediocre: salturile optimiste și pesimiste. Gândirea și simțirea sa se consumă în simozități domoale și dulci.

Deplângem îndurerată pe gazetarul care a reprezentat ca puținii alții regălitătea măsurii și bunului simț în domeniul scrisului.

Ion Clopotel.

Acheta revistei *Umanitarismului* este o curioasă și prețioasă contribuție pentru întărirea sufletului pacifismului. Azi, când unele popoare se inarmează până la buric, iar altele — între aceste și noi — căutam scut împotriva unui războiu în diferite tratate, revista „Umanitarismului”, prin dirijatorul ei d. E. Relgis, s'a adresat celor mai de seamă intelectuali de ai noștri cu întrebarea principală:

Pentru îndrumarea păzintelor pacifiste, care au luat în unele țări o formă activă, iar în alte țări sunt în stare latentă, este oare necesară o confederație-supremă de politică, a tuturor grupărilor pentru pace? Au razim din diverse categorii sociale, persoane proveniențe acestor ideologii, cărora li s'a adăugat și altele. Iată între cei mulți acei, care nu s'au abținut de răspuns: marele savant Dr. G. Marinescu, filosoful Radulescu Motru, Profesorii Dr. V. Vitevliei, Josif Sanielevici, S. Mehedinți, distinsul poet, T. Arghezi Perpessicui etc. Frumoasă, ca totdeauna etse părerea eminentului filosof român C. Radulescu-Motru, care se consideră și de astădată un înfocat prieten al păcii mondiale. Credem însă, că ar fi bine, ca revista să se adreseze și fruntașilor țării, care ne înconjoară, fiind convinși, că aceștia cu toată admirația lor pentru pace, visează de însuceșirea pacii...

Anchete universitare

În general fiecare om își are o lume a lui. Peste influențele sociale, peste opiniile împrumutate și nesiguranța ideilor, fiecare om are o parte ascunsă în care pătrunderea streinilor nu e ușoară. Acolo sunt păreri personale, tendințe nebănuite, copilărești și nebune. În partea aceasta totul e simplu, totul se reduce la o anumită tendință fundamentală, la un gând mai tare ca celelelate. Aci e omul și scriitorii când isbutesc să atingă coardele acestea, infioară pe cititor, fiindcă au dat de adevărata viață.

Nimic însă nu rămâne necercetat curiozității și setei de a ști moderne. Omul e desecat, în trup și suflet.

— Ce gândești Dta, în intimitatea Dtale? Ce vrei? Ai ceasuri în care simțești disperarea dându-ți târcoale? Spune tot, căci n-ai dreptul să ascunzi nimic.

Alteori oamenii înșiși, din nevoia neînvingătoare de a se consola, de a uita sau de a deveni celebrii, fac confesiuni. În cazurile acestea gândurile lor se înșiră pe pagini rupte din carne, pornite din o nestăpânită nebulă de desgolire sufletească. Viața se revărsă în cele mai mici intimități ale sale, în gândirile cele mai pline de imposibil. Fără să aibă o viață excepțională, printr-o continuă aprofundare sufletească, fiecare om poate scrie o carte, care să devină celebră, cartea propriei sale vieți.

O sistematizare a acestor cercetări se face, în timpul din urmă, tot mai mult prin anchete. Ancheta a devenit o metodă de cercetare generală. Că are defecte? Că trebuie interpretată cu mare grijă? Foarte adevărat. Ea e însă unica metodă prin care te poți apropia de partea nevăzută din altul. Îl întrebi, îi provoci mărturisirile, îl ascuți. În felul acesta priviți, metoda e veche. Cred că nu-i riscat să spui că cele mai multe din celebrele mărturisiri de dragoste, sunt simple anchete, făcute de un instinct care nu poate da greș.

Importanța anchetei? E destul să spunem că întreaga afacere a Acțiunii franceze, a pornit dela o anchetă asupra orientării spirituale a tinerimii din Belgia. S'a văzut astfel că tinerimea e sub influența lui Maurras mai mult decât a scriitorilor catolici oficioși.

De câteva luni în Franța s'a început o anchetă printre studenți. Problema capitală e: noile orientări ale tinerimii. Războiul a rupt cu un fel de a fi. Tinerii cari și-au petrecut copilăria în timpul războiului, cari în loc să petreacă timpul bătând cercul, sau jucând tennis, au văzut pe părinții lor mutilați, au văzut comori de civilizație distruse, nu mai puteau fi la fel cu părinții lor. Din atâta

moarte, în ei, trebuia să răsară o nouă viață. Și a răsărit. La început tumultuoasă, căutând mereu o orientare nouă, temându-se însă de fixare prea timpurie. Era generația neliniștii pe care o caracterizează unul dintre ai săi, Daniel Rop. (*notre inquiétude*).

Suntem neliniștiți. Nu de neliniște bolnavă și vagă, nu suntem slabi. Noi căutăm noi gânduri. Vrem să creem lumea noastră. Dărâăm ce-i vechi nu din dorința de a strica, ci de a construi din nou, insuflând vechilor mumii sufletul nostru neastâmpărat.

Pe câte-un loc are accente lirice la adresa neliniștii. Ea ne hrănește, ne insuflă gândul nebun că putem face orice. Suntem copiii ei.

Rops însă, și cu el întreaga tinerime, știe bine că neliniștea totuși e numai un început. Va trebui odată să se oprească. Nebunia de a face totul trebuie să înceteze și să înceapă a face ceva. Emoția copilărească dispăre, dispăre și prospețimea sufletească, omul devine mai strâmt, dar mai rodnic. În gândire se impune un sistem, în faptă o preocupare, o profesiune. Trebuie să alegem, e fatal, și totuși, nimic nu-i mai periculos decât a alege. Pentru Dzeu, amânați cât mai mult momentul acesta. Nu e nici o grabă, pentru a muri e timp destul.

Plecând tot dela războiu, o cunoscută revistă franceză, face o anchetă printre studenți. O parte a răspuns colectiv, alții individual. Reținem câteva răspunsuri:

„Războiul ne-a influențat mult. Părea o stare obișnuită de viață.

Toți suntem decisi să întemeiem o familie. Căsătoria e permanentizarea iubirii. Divorțul e o chestiune religioasă.

Suntem contra lui.

În materie de literatură suntem de acord. Lumea intelectuală e pentru noi o reprezentațiune ordonată.

Remarcăm partea importantă a regionalismului. Maurras, Barrés, Mistral, cu trei orizonturi.

Maurras e ceva în literatură, morală și metafizică. Îl lăsăm pe planul al doilea ca gânditor politic. E și el dinainte de războiu.

Barrés e inseparabil de Lorena. Îl așteptăm caetele intime.

Din Paul Valery e sigur că va rămâne ceva: „da soirée avec M. Teste“.

Vorbeam despre regionalism. Nu e nici un internaționalist printre noi, însă ideea unei republici mediteraniene ne place.

Călătorim mult. Știm limbi streine.

În streinătate din literatură noastră circulă, din păcate, Romain Rolland, Béronger, Dekobra. De abia acum încep

să-și facă un nume Mauriac și Maurois.

Bergson, a influențat mai mult pe ne-filozofi. El e cauza faptului că se scrie atât de rău.

Chaudel, e unul din cei mai mari poeți ai noștri.

De altfel nu cunoaștem nici un nume care să ni se impună fără discuție. Toți sunt clasici: pot fi explicați fetițelor.

Ne interesăm de suprealism și to-mism. Ne place pictura și cinematograful“...

Acesta e răspunsul tinerilor dela Fundația Thiers, care „grupează elita tinerimii“. El arată conformația spirituală a celor cari au răspuns.

O anchetă se face și la Universitatea din Cluj, acum la împlinirea a zece ani de viață universitară românească. O comisie sub prezidenția d. prof. Sextil Pușcariu a întocmit chestionarele. Caracterul acestei anchete însă, diferă complect de acelu al anchetei franceze. Aci nu interesează atât conformația spirituală. Se insistă asupra societăților, căminelor, uniformelor, a programelor, a burselor pentru străinătate. Deci mai mult partea materială a vieții. Era și natural aceasta, căci studențimea dela noi încă nu are o viață intelectuală personală. Pe Pârvan, Iorga, Blaga, Crai-nic, îi cunoaște numai prin profesori, din cursuri. Atingerea directă cu aceste mari forțe nu se face. Cei mai buni din ai noștri ne sunt streini. De aci vine izolarea, de aceea suntem streini pentru noi înșine. Nu se simțește nevoia de a-i cunoaște, de a-i respinge poate, dar în tot cazul de a-i cunoaște. Când suntem în posesia unei formule vagi, cetite în gazetă, ne credem atot știutori. În situația aceasta ar fi avut vreun rost o anchetă asupra vieții spirituale? Să spunem sincer că nu. Răspunsurile ar fi fost mutilate din vreun manual. Amintiri îndepărtate ar fi venit să se înșirue în-coloare. În ele însă n'ar fi svăcnit viața, n'ar fi fost convingere. Atunci mai bine fără ele. Totuși ea ar fi trezit pe mulți, le-ar fi arătat că un student e în primul rând un om, care trebuie să judece cu capul său și să se atașeze cu toată ființa sa de anumite valori, că nepăsarea, când vine din ignoranță, e un mijloc ieftin de a se înșela. Ar fi condamnat învățătura oficioasă din liceu și universitate, fără experiențe și fără suflet și poate s'ar fi apucat singuri de lucru.

Situația de acum însă nu trebuie să dispereze pe nimeni. Cei zece ani au dovedit în studențime forță destulă, ea trebuie numai bine îndreptată. Domnii profesori au cuvântul și serbarea, deceniului al doilea, va putea însemna triumful vieții spirituale în universitate.

Oct. F. Popa

Aspecte din literatura maghiară din Ardeal (1918—1928)

Introducere. În cei zece ani dela marea unire, viața noastră literară a arătat un interes sincer — deși inegal și lipsit de suportul unei cuprinzătoare informații — manifestațiilor culturale ale ungarilor din Ardeal. Câteva din revistele noastre (*Adevărul Literar Cele Trei Crișuri*, mai ales) au oferit o largă găzduire traducerilor din literatura maghiară. Din gândul apropierii culturale a eșit în 1924 revista dela Cluj, *Cultura*, scrisă în patru limbi (românește, franțuzește, nemțește și ungurește), precum și *Aurora* dela Oradea Mare, scrisă în românește și ungurește — cea dintâi pusă sub direcția lui *Sextil Pușcari*, cea de a doua îngrijită de *G. Bacalöglu*, *Gheorghe A. Petre*, *Alexandru Keresztury* și *Ladislau Salamon*. Două antologii (*Iustin Ilieștu: Laura*, Cluj 1922, și *Ioan Lupu: Povestitorii Unguri Ardeleni*, București, 1928), au încercat să înfățișeze publicului românesc galeria scriitorilor unguri reprezentativi, iar conferințele despre literatura maghiară ale profesorului clujan *Arpad Bitay*, ținute la Vălenii de Munte câteva veri dearândul, arată și ele prețuirea de care a fost invrednicită la noi această literatură. În sfârșit, oficialitatea noastră a fost reprezentată prin frunțașii vieții literare românești la toate serbările din acest deceniu: Centenarul lui *Petőfi* (1922), centenarul lui *Jókai* (1925) comemorarea lui *Ady* (1924), etc.

La sfârșitul unei decade însă, — popas de reculegere și de cântărire a rezultatelor — credem, că nu poate fi lipsit de interes a se căuta sensul dominant al acestei literaturi ardeleni, direcțiile înspre care ea se orientează, locul și greutatea personalităților în jurul cărora se polarizează o parte din viața Ardealului minoritar.

Trecutul. Veacuri de-a rândul Ardealul reformelor religioase și a atâtor frământări politice și sociale a dat o contribuție bogată culturii întregii maghiarimi. S'a creat aici, din rivalitățile bisericești, o tradiție de intensă viață spirituală și nu odată Unguri eșiți din Ardeal au ajuns în fruntea vieții intelectuale din Ungaria. Vom aminti numai câteva nume în frunte cu acel precoce Cartezian, *Ioan Cseri de Apácsa* (1624—1695), elev al universităților olandeze, autorul celei dintâi încercări de enciclopedie în limba maghiară, pedagog insuflător, făuritor îndrăzneț de planuri, pentru o școală superioară în Ardeal, figură caracteristică pentru acest veac de înflorire a protestantismului: Astfel Săcuiul din Treiscaune *Petre Bod* (1712—1769), este printre inițiatorii istoriografiei literare maghiare. Reforma limbei ungurești, legată în deobște de numele lui *Francisc Kazinczy*, are un reprezentant și în Ardeal, pe *Gabriel Döbrentei* (1785—1851), întemeietorul celei dintâi și celei mai importante reviste maghiare din Ardeal: *Erdélyi Múzeum* (Muzeul din Ardeal), care apare la 1814. Vestigiile matematicieni *Lupu* și *Ioan Bolyai*, de pe urma cărora au rămas și câteva interesante încercări literare și filozofice, sunt din Târgul Mureș. Ca și *Bod*, tot Săcui din Trei Scaune este și *Alexandru Csoma de*

Körös (1784—1842), pe care fantoma patriei străbune a Ungurilor l-a purtat prin Arabia, Persia și Tibet și căruia știința îi datorește întâia gramatică și întâiul dicționar al limbei tibetane. Printre învățații unguri însemnați trebuie apoi amintit și polihistorul *Samuël Brassai* (1800—1897), originar din Trăscău.

Literatura propriu zisă datorește Ardealului pe *Clement Mihes* (1690—1761), tovarășul de surghiun al lui *Francisc Rákóczi* al II-lea, ale cărui Scrisori imitate după modele franceze sunt pietrele de temelie ale prozei artistice maghiare. Ardelean este și *Nicolae Jósika* (1794—1865) creatorul romanului istoric precum și *Sigismund Kemény* (1814—1875), strălucit reprezentant al romanului psihologic și *Paul Gyulai* (1826—1909) îndrumătorul criticei, din epoca de aur a literaturii ungurești, epoca lui *Petőfi*, *Arany* și *Vörösmarty*. Printre Ardelenii mari poate fi socotit deasemenea poetul *Andrei Ady* (1877—1919) ale cărui tragice profetii se înrădăcinează în mare parte în contemplarea realităților vieții ardeleni și chiar și *Desideriu Szabó* — marele romancier și pamfletar de astăzi, continuator într'un sens al lui *Ady*.

Totuși, despre o literatură maghiară ardeleană nu s'a vorbit înainte de războiu. Insemnătatea culturală a Ardealului din veacurile trecute a scăzut din ce în ce mai mult, mai ales dela unirea Ardealului cu Ungaria (1867) încoace. Tendința de centralizare a Budapestei, accentuată tot mai viguros în ultimele decenii, absorbea fără greutate orice talent răsărit în orice parte a Ungariei. Timpurile în care Alba-Iulia sau Clujul principilor ardeleni erau puternice centre de radiațiune culturală, cel puțin pentru maghiarimea din Ardeal, au devenit demult o simplă amintire pe care diversele societăți culturale, cu o viață destul de anemică de altfel, n'o mai puteau galvaniza. „S'o spunem pe față: După unire (Unirea cu Ungaria), Ardealul a fost tratat cu nepăsare, a fost neglijat.”¹

În aceste decenii așa dar în care lozinca Budapestei era realizarea unității politice și culturale chiar cu prețul amorfirii și decolorării sufletesti a unor regiuni cu mari tradiții, nu se poate vorbi despre o literatură maghiară ardeleană în înțelesul de azi al cuvântului, despre o literatură definită printr'un conținut local, prin tendința afirmării unui caracter specific regional sau măcar prin criteriul exterior al unei grupări mai de seamă. Talentele noi erau atrase de dorul consacrării în capitală, iar cei câțiva scriitori cari au stărui să rămână aci, ca de ex. puternicul nuvelist *Ștefan Petelei* (1852—1910), au sfârșit prin a fi aproape uitați de publicul maghiar a căruia atenție și gust erau cucerite definitiv de verdictul Budapestei.

Deodată însă cu așezarea Ardealului în cadrul României, situația se schimbă. Noua viață de stat

¹ G. Kristóf: *Transylvanizmus*, în *Erdélyi Irodalmi Szemle*, 1926.

aduce și pentru maghiarime o mulțime de probleme noi, împune o strângere a rândurilor, o revizuire radicală a ideilor, determină căutarea unei atitudini potrivite stărilor schimbate. Abia acum Ardealul începe să fie — descoperit, în înțelesul viu al cuvântului, pentru literatură.

Vechile societăți literare se reculeg din somnolența de până acum, altele noi se creiează aducând o atmosferă de înviore.

Societățile literare. Cea mai importantă — dar numai prin situația ei centrală — din aceste societăți, este *Erdélyi Irodalmi Társaság* (*Societatea Literară Ardeleană*)¹ întemeiată în 1888, având sediul în Cluj. Primul ei președinte a fost orientalistul *Geza Kun*. Azi societatea aceasta, cu nuanță conservativă, e condusă de *Andrei Dóssa* și numără printre membrii ei pe toți literații de valoare din Ardeal. Și mai veche este *Societatea Sigismund Kemény* din Târgu-Mureș întemeiată în 1878 sub presidenția lui *Carol Apor* și condusă azi de protopopul reformat *Iosif Tothfalusi*. *Societatea Szigligeti* din Oradea-Mare a luat ființă deasemenea cu mult înainte de războiu. Ultimul ei președinte a fost renumitul istoric *Ion Karácsanyi*, episcopul romano-catolic din Oradea-Mare. *Societatea Ioan Arany* din Timișoara s'a înjghebat grație stăruințelor poetului *Mihail Szabolcska* și a istoricului *Eugen Szentkláray* prin anii 1900. Foarte activă este în anii din urmă vechea societate *Kölcsey* din Arad întemeiată de dramaturgul *Gregoru Csiky* și istoricul *Alexandru Márki*. Careii-mari și Satu-mare au și ele câte o societate literară *Kölcsey*, iar în Baia-mare funcționează *Societatea Teleky* care însă se ocupă mai mult de chestiuni de artă plastică, având în fruntea ei pe pictorul *Ioan Thorma*. În 1922 a fost întemeiată la Cluj *Societatea Literară Unitariană* (*Unitárius Irodalmi Társaság*) sub presidenția episcopului *Iosif Ferencz*. O însemnată deosebire are gruparea *Erdélyi Helikon* (*Heliconul ardelean*) încheată în anul 1926, prin stăruințele Baro-nului *Ioan Kemény*. Primită cu neîncredere de cei „din dreapta” ca fiind o grupare progresistă, socotită pe de altă parte, de radicaliști, drept reacționară, *Erdélyi Helikon* este, în realitate, o grupare liberă, destul de eclectică pentru a putea angaja toate puterile reprezentative ale vieții literare maghiare din Ardeal și dovedind, în cei doi ani de existență, un fecund și fineresc spirit de inițiativă.

O menire științifică academică ar trebui să aibă *Erdélyi Múzeum Egyesület* (*Societatea Muzeului Ardelean*), întemeiată în 1859, având printre membrii fondatori și personalități din elita intelectuală românească a vremii. Politica de negație însă și refuzul colaborării cu oamenii noștri de știință, înstăpânite în sânul acestei societăți cu totul împotriva literelor fundamentale, fac din ce în ce mai puțin rodnică viața acestei Asociații cu un mare trecut. În timpul din urmă se agită ideea unei *Academii catolice*. Chestiunea însă nu a eșit încă din faza discuțiilor.

Toate aceste Societăți și grupări literare încep să aibă o viață mai intensă, cum spuneam, dela 1918 încoace, Primenindu-se prin alegerea elementelor tinere de valoare, organizând ședințe publice

și turnee, instituind premii pentru poezii, nuvele și romane, înlesnind publicarea unor lucrări de știință, societățile amintite de abia acum își justifică titlul lor în înțelesul adevărat al cuvântului.

Presa. Și mai mult decât aceste societăți însă, tranziția dela stagnarea de dinainte de războiu la viața literară plină de mișcare de azi a făcut-o presa, care din acest punct de vedere, mai ales în anii din-tăi când revistele luptau cu greutatea începutului, a avut un rol covârșitor. Studiul bibliografului *Ludovic György*² aruncă o lumină instructivă asupra fluctuațiilor întâilor ani. Iată câteva date: din 1680 de ziare și reviste câte apăreau în toată Ungaria în 1910, anul în care s'a făcut cea din urmă statistică a periodicelor maghiare de către I. Szinnyei, abia 230 apăreau în Ardeal (mai precis: în teritoriile ce au revenit României). Din acest număr au rezistat și au continuat să apară și în Ardealul românesc abia 87 de gazete și reviste. S'au întemeiat în schimb, în răstimp de 5 ani, 243 de publicațiuni periodice noi. În studiul său, György arată că numărul total al ziarelor și revistelor maghiare în cei cinci ani de care se ocupă el, se urcă la 330. Sunt cifre grăitoare acestea care arată cum nu se poate mai clar progresul maghiarimei în România nouă. Și putem adăuga liniștit că acest progres și-a accelerat ritmul în a doua jumătate a deceniului nostru. Nu numai ziarele politice, dar și cele bisericesti prezintă o sporire considerabilă. Rolul celor trei biserici (romano-catolică, reformată și unitariană) în păstrarea zestrei de tradiții ungurești s'a văzut cu deosebire în acești ani.

Paralel cu sporul cantitativ înregistrat de presă, se constată și o simțitoare ridicare a nivelului ei. De unde înainte de războiu gazetele ungurești din Ardeal nu erau alceva — cu rare excepții — decât ecouri palide ale celor din Budapesta și erau puse față de acestea într-o situație de modeste provinciale, chiar din cei dinții ani de după războiu, se infiripă o ziaristică vioaie cu informația bogată și variată, cu o tinută literară îngrijită, respirând, prin sprinteneala ei, un aer de capitală. La consolidarea presei a contribuit, fără îndoială în măsură apreciabilă și mâna de gazetari emigranți din Ungaria. Literatura ungurească din Ardeal dădorește mult gazetăriei celor doi-trei ani după războiu, căci în anii aceștia suplamentele literare ale gazetelor sunt aproape singurul adăpost pentru preocupările artistice. Gazeta ține loc casei de editură și revistei și mulți din poezii și prozatorii de azi au trecut pe la mesele de redacții, până când revistele și-au putut face un rost mai temeinic.

Revistele. Nu vom înșira aici toate revistele care au apărut în cursul celor zece ani. Cele mai multe din ele n'au știut sau n'au putut să-și ducă o existență mai îndelungată de un an sau doi. Au fost și de acelea care s'au poticnit chiar la întâiul număr (ca de pildă *Holnap* (*Maine*) din Târgu-Mureș, 1919). Vom aminti astfel numai în treacă încercările lui *Coloman Osváth: Zord idő* (*O vreme întunecată*, Târgu-Mureș), *Kalauz* (*Călăuza*, Târgu-Mureș) și *Hétfői levelek* (*Scrisori de luni*, Cluj), Organul Societății Kölcsey din Arad: *Sezon*, redactat de *Andrei Bodor*, încercările unui grup de scriitorii din

¹ Datele privitoare la Societățile literare din Ardeal sunt culese din lucrarea lui Iuliu Walter, *Erdély és Bánság Irodalmi és Kulturális Egyesületei*. (Societățile Literare și Culturale din Ardeal și Banat), publicate în Almanachul revistei *Pásztorfűz*, Cluj 1925.

² L. György, *A romániai magyar időségi sajtó öt esztendeje*. (Cinci ani din viața presei maghiare din Ardeal), *Erdélyi Irodalmi Szemle*, 1924, p. 299-257.

Oradea în frunte cu romancierul *Tabéry: Magyar Szó* (Cuvânt unguresc) și *Tavaszi* (Primăvara). — Toate acestea apar între 1919—1921. O singură revistă se ridică și reușește să se împuie în acest răstimp de dibuiri. Este *Napkelet* (Răsăritul), redactat de *Arpad Paál, Emerik Kádár, Ernest Ligeti și Eugen Szentimrei* și care apare în anii 1920—23. Urmează în ordinea cronologică *Pásztortűz* (Foc de munte), ca o continuare a *Revistei Ardelene* (*Erdélyi Szemle*) a nuvelistului *Ladislau S. Nagy*. *Pásztortűz* este cea mai norocoasă din toate revistele ardelene de până acum. Redactată până în 1924 de poetul *Alexandru Reményik*, *Pásztortűz* a știut să-și cucerească cetitorii prin prestigiul celui tradiționalism modern al poetului care o conducea, iar când, după o jumătate de an de direcție a nuvelistului *Iosif Nyirő*, a ajuns în fruntea ei priceputul bibliograf *Ludovic György*, revista îmbogățită și cu ilustrații și-a putut spori considerabil tirajul devenind un fel de revistă familiară în genul mult răspânditei *Uj Idők* din Budapesta. Un caracter pronunțat catolic are revista *Hírnök* (*Vestitorul*), redactată de părintele franciscan *Le nard Trefan și Bela P. Jánossy* precum și *Vasárnap* (*Duminică*) care apare în Arad, sub îngrijirea ordului minorit acolo. Incercările îndrăznețe ale lui *Zoltan Franyó: Génusz și Uj Génusz* (Arad, 1924—1925) și a lui *Gheorghe Szántó: Perisskóp* (Arad, 1925—1926) se caracterizează prin panestetism. Cele dintâi două tăgăduiesc dreptul la existență a unei literaturi ardelene ca fenomen local, cea de a treia cultivă cu frenezie cosmopolitismul artistic, idealurile ei fiind *Iwan Goll, Guillaumé Apollinaire, Tristan Tzara* etc. Mai amintim revista sociologică *Korunk* (*Epoca Noastră*), care e redactată de *Ladislau Dienes* și calcă pe urmele renumitei *Huszadik Század* (*Veacul al XX-lea*) a lui *Oscar Jászai*, având o pronunțată preferință pentru literatura modernă umanitaristă, internațională.

În sfârșit, în primăvara anului 1928, apare revista *Erdélyi Helikon* (*Heliconul Ardelean*) sub direcția contelui *Nicolae Banffy* și a poetului *Ludovic Aprily*. Desăvârșită libertate ideologică caracterizează această revistă elegantă și de înaltă pretenție artistică.

Anarhia anilor de încercări, lipsa de orientare, de criterii și de critică au provocat în anul 1924 apariția revistei critice *Erdélyi Irodalmi Szemle* (*Revista Literară Ardeleană*), condusă la început de profesorul *Ștefan Borbély*, apoi de *Ludovic György*. Revista aceasta este un adevărat monitor oficial al vieții intelectuale maghiare din Ardeal. Critica ei poate părea profesorală, greoaie, chiar excesiv de conservativă, uneori; nimeni nu va putea tăgădui însă utilitatea severității ei, mai ales la început, când elogiile necontrolate curgeau gârlă.

S'a încercat adeseori să se facă o clasificare a revistelor după concepția de viață care respiră din ele. S'a plecat mai totdeauna dela cele două curente, care au stăpânit viața literară din Ungaria timp de două-trei decenii înainte de războiu și, a căror rezonanță s'a transmis până în zilele noastre. Analogiile aceste sunt însă numai aproximative. Încercarea de a grupa fenomenele literare ardelene în două categorii: una conservativă sau tradiționalistă, cealaltă radicală sau progresistă, nu cores-

punde întru toate realităților spirituale ale vieții maghiare din Ardealul de după războiu. Ceeace se putea spune, în această privință despre literatura maghiară de dinainte de război, nu se mai potrivește pentru literatura ungurească din Ardealul de azi.

Viața literară din Ungaria s'a cristalizat în adevăr în aceste două categorii între care acolo se putea face — și trebuia să se facă chiar, — o distincțiune hotărâtă. Să nu se uite însă că la determinarea acestor categorii acolo au contribuit motive din afară de literatură și mai puternice decât literatura. Programele literare din Ungaria făceau parte dintr'un complex de credințe și atitudini politice și sociale, și foarte adeseori programele literare erau chiar emanații directe ale acestui complex politico-social. În marea luptă dintre generația scriitoricească a lui *Eugen Rákosi*, generație patronată de *Academie* și gruparea din jurul revistei *Nyugat* (*Occident*), al cărei crainic era *Andrei Ady*, era mai mult decât o luptă pe principii estetice, pe preferințe artistice. Era înțeleștarea unei mentalități feudale, istorice, intolerante, cu gândirea democratică modernă, care vedea primejdiura Ungariei în stăruința anacronică a taberei adverse. Luptele literare erau colorate neconținut de o puternică nuanță sociologică și politică, de aceea ele aveau repercursiuni adânci și întinse în frământările vieții sociale, de aceea oamenii politici dintr'o parte și dintr'alta se pasionau așa de mult de aprinselo discuții literare.

Acum, este adevărat că revistele lui *Franyó și Szántó* (*Génusz și Perisskóp*) au învățat mult dela *Nyugat* pe unde au trecut de altfel cei doi redactori, ba *Perisskóp*, reprezintă o etapă a modernismului la care *Nyugat* nu s'a hazardat nici odată, este adevărat mai departe ca *Korunk* urmează în deaproape ideologia și metodele revistei lui *Jászai* (*Veacul al 20-lea*) și tot așa de adevărat este că în privința tradiționalismului și dogmatismului se poate face, păstrând proporțiile, o oarecare apropiere între *Budapesti Szemle* (*Revista Budapestană*) de pildă și *Erdélyi Irodalmi Szemle*, dar aceste apropieri nu spun prea mult pentru literatura ardeleană de azi, — căci altul fiind aici și acum fondul social și politic, categoriile literare schițate mai sus au pierdut mult, dacă nu totul, din severitatea ținutei lor. Linia despărțitoare dintre ele s'a subțiat, s'a încovoiat și în multe locuri s'a șters de tot. Și aceasta din două motive. În noua așezare de stat, maghiarimea ardeleană a căutat să-și creeze un front spiritual unic și în această operă de concentrare, cele două atitudini cari au îndrumat spre două făgașe profund deosebite literatura de dinainte de războiu, au devenit de o importanță cu totul secundară. Pe de altă parte, deosebirile de care am vorbit, au fost anemiante și prin faptul că nu găseau teren și analogii încurajatoare nici în viața românească, nici în cea săsească unde despre un antagonism între conservativi și radicali nu se poate vorbi. Conservatismul și radicalismul de care s'a vorbit atâta în Ungaria din preajma războiului, azi, în Ardeal abia mai poate fi un criteriu de clasificare, și dacă aceste două cuvinte mai stăruie totuși în terminologia critică ardeleană; ele nu mai au în nici un caz semnificația de realitate socială de altă dată și

nu sunt mai mult decât o simplă etichetă pe care și-o înscriu pe frontispiciu câteva reviste extreme. Aceste reviste însă sunt departe de a îngloba toată literatura ardeleană sau măcar o parte mai însemnată din ea. Rebelă la formule tufelare — unele preconizând salturi îndrăznețe în întunec, altele în veșnică întârziere — această literatură și-a croit o *albie nouă*, a topit la un loc, spre uimirea unora și în ciuda altora, gânduri și sentimente ce păreau ireconciliabil antinomice și a înfrățit în programe și crezuri artistice pe oameni cu structuri sufletești inițiale cu totul diferite.

Ni se pare astfel, că literatura maghiară din Ardeal șerpuiește în albia, cam cu multe cotituri, a revistelor *Napkelet*, *Pásztortűz* și *Erdélyi Helikon* și spărgând zidurile categoriilor de care vorbeam, este încă în plina fierbere a căutării de sine.

Transilvanismul. Există o notă dominantă în această literatură ardeleană, o notă care să o deosebească de literatura din Ungaria?

Intrebarea aceasta și-au pus-o cu infrigurare de atâtea ori ziarele și revistele ardelenene, și din discuțiile ce s'au urmat în jurul acestei chestiuni, dicționarul literar al vremii noastre s'a îmbogățit cu un cuvânt nou: *Transilvanismul*. I s'a atribuit acestui cuvânt puterea magică, de a coordona toate năzuințele ardelenene ungurești spre o țintă unitară, care în timp ce-și păstrează legăturile vechi cu viața intelectuală a Ungariei are menirea să desvolte un spirit regional diferențiat de ritmul general al culturii ungurești.

Transilvanismul, cum spuneam, este un cuvânt nou. Înainte de războiu acest cuvânt nu numai că nu se discuta dar „s'a găsit, pe vremuri un ministru de instrucție care a impus școlilor prin ordin confidențial, ca numirea de Transilvania (*Erdély*) să fie înlocuită prin aceea de „*Platoul sud-estic*” iar sub raport politic Ardealul a fost botezat ținutul de dincolo de Munții Craiului¹. Preocuparea de a căuta trăsăturile unui portret moral al Ardealului, înțeles ca o regiune cu un suflet aparte, cu aspirații izvorite din anumite determinisme istorice și geografice, a lipsit cu desăvârșire din sociografia literară a Ungariei de ieri. E explicabil. În strădania cu care se făurea ideea omogenității statului Sf. Ștefan, Ardealul acesta cu majoritatea lui covârșitoare de Români, era tulburător, incomod. Cine vorbea atunci despre acele legături tainice, subterane ce unesc, în anumite privințe sufletele celor trei națiuni de aici? Atunci când despre zbuciumul tumultuos al românismului ardelean maghiarimea lua cunoștință din informațiile deformate de loialitate (?) ale lui *Moldovan Gergely* și *I. Siegescu*, — și nu din *Slavici*, *Popovici-Bănățeanu*, *Brașiște*, *Goga* și *Agârbiceanu!*

Transilvanismul a fost ridicat la suprafață în momentul în care Ardealul și-a întors fața spre București — acesta este adevărul. Nu vom stărui asupra semnificației politice a acestor constatări, asupra rădăcinilor mai îndepărtate al transilvanismului, asupra fantomei „statului tampon” ce se profilează câteodată, în dosul acestui cuvânt, ci limitând discuția la literatură, vom căuta să lămurim dacă există în adevăr un transilvanism generator

de artă, un suflet specific al acestei regiuni, o gândire ardeleană, capabilă de a se cristaliza într-o formă literară proprie. Problema astfel pusă aparține geografiei literare.

Ei bine, este în afară de orice îndoială, că un astfel de transilvanism există și a existat și atunci când nu a fost băgat în seamă, după cum se poate lămuri și în literatura românească un suflet moldovean, muntean, ardelean și oltean.

Nu este scriitor mai de seamă în Ardeal care să nu se fi rostit despre acest transilvanism, socotit de unii drept axa literaturii de aici. „Căutarea și accentuarea specificului ardelenesc este condiția de căpetenie a dăinuirii noastre sufletești” — zice Alexandru Tavaszi, unul dintre ideologii militanți ai acestei idei.² Problema a ajuns să aibă o adevărată literatură din care nu lipsesc, firește, nici exagerările unora care merg până a crede că pot să descopere o mitologie săcuiască, nici glasurile de tăgadă înverșunată a l'art pour l'art-iștilor. Din torentul de articole și studii în care s'a căutat să se analizeze cuprinsul acestei atât de mult discutate noțiuni, se pot desprinde două elemente hotărâtoare care stau la baza transilvanismului: unul *geografic*, și altul *istoric*.

Relieful Ardealului cetate străjuită de munți, a imprimat o notă particulară sufletului unguresc de aici, zic toți cei ce au atins această chestiune „Pământul acesta e mai variat, mai colorat, mai plin de cântece decât șesul... policromia acestei lumi, toată podoaba pământului smălțuit, se răsfrânge în imaginația omului de munte, bogată în nuanțe, ca pădurea vrăjită de paleta toamnei... A ieșit vorba despre ardeleni că sunt greoi și cu fantezia înceată, fără aripi. Dar această convingere s'a format, pe de o parte, în urma sugestiei lui Petőfi care, totuși, a adus în Pusta maghiară fantezia moștenită dela străbunii lui, care erau munteni, pe de alta din școlăreasca pilduire, cu romanele lui Kemény, care însă, singur, nu poate fi o dovadă peremptorie în judecarea unei regiuni. Argumentația aceasta școlărească uită apoi că în basmele populare săcuiesti este o atât de îmbelșugată fantezie, cum rar se găsește la alte neamuri, și uită în acelaș timp, pe marii scriitori din timpul din urmă, pe Ady și pe Szabó.” Am citat această ditirambică laudă a pământului ardelean din introducerea la o antologie.³ Ea are deci valoarea unui program. În avântul tineresc al rândurilor citate se găsește fără îndoială și puțină exagerare. În fatalismul întunecat al lui Kemény, astăzi cei mai mulți văd însăși esența caracteristică a gândirii ardelenene, pomenirea lui Ady, originar din Sălaj și a pamfletarului amar, Szabó, într'un rând cu baladele săcuiesti, este cel puțin discutabilă. Totuși, linia fundamentală a explicațiilor derivate din ambianța geografică a fost neconținut reluată și variată. Într'o reprivire făcută asupra celor zece ani, *Erdélyt gondolat Erdély magyar irodalmában*. (Gândirea ardeleană în literatura maghiară din Ardeal)⁴, criticul Aleodor Kuncz revine la ea, adâncind-o și lărgându-i perspectivele.

¹ Revista *Pásztortűz*, 1925, p. 21.

² Versek, Elbeszélések, Tanulmányok. Tizenegy fiatal erdélyi írótól. (Versuri, povestiri și studii, de unsprezece scriitori tineri din Ardeal. Cluj, 1923).

⁴ Revista *Nyugat*, — Budapeșt, 1928, p.

¹ *Erdélyi Helikon* 1928, p. 57.

(Va urma)

Ion Chinezu.

Problema instrucției populare în Ținutul Hălmeagului

Spre o școală regională de caracter practic utilitar, îmbrățișând problemele pomăritului și ale silviculturii.

Din complexul vieții specifice a Munților Apuseni prezentăm situația școlare primare din Ținutul Hălmeagului, căutând posibilitățile de desăvârșire a acesteia.

Nu cerem reforme, nici nouă instituțiuni împovăraătoare de buget, dar pretindem executarea legii existente prin adâncirea programei de învățământ în dispozițiunile ei de caracter practic agricol, care aici trebuie să îmbrățișeze problemele pomăritului și ale silviculturii.

Pe coastele domoale ale Găinii și Bihării, bogat împădurite până mai ieri, se întinde azi ca pecinginea arătarea hâdoasă a râpelor abrupte, ca urmare a ravagiilor securii și pășunatului abuziv. În vremea aceasta școlarele noastre învață despre planete, animalele și plantele exotice, dar nu-i suflă elevului un singur cuvânt despre importanța pădurilor, cultura mărului, prunului și a nucului, cu prețul cărora produce tatăl copilului, își agonisește pâinea aducând „bucatele” „din

jos”.

Mai vârtos în această regiune, câtă vreme școala nu va năzui să se impună ca o necesitate a nevoilor vieții locale, ea rămâne o instituțiune anemică, binemeritându-și disprețul și boicotul satelor.

În acest ținut evoluția ideii școlare dela 1850 și până în prezent ne-o evidențiază tabloul sinoptic de mai jos:

COMUNA:	E P O C A :							Numărul obligărilor de școală, dela 7-16 ani în anul școlar 1928-29
	1850-1875			1875-1914			1918-1928	
	Infrângerea ungarilor: relativă libertate națională în absolutism, provizorat și sub durată pregătirilor ungurești			Dualismul oprestune națională, guvernele Coloman Tisza, Ștefan Tisza, legea lui Apponyi, până la izbucnirea războiului			Triumful ideii naționale, în România-Mare	
	Numărul învățătorilor în anul școlar:							
	1850-51	1859-60	1871-72	1893-94	1906-7	1913-14	1928-29	
1. Hălmeagiu	1	2	3	4	3	3	4	113
2. Hălmeșel	—	1	1	1	1	1	3	231
3. Sârbi	—	—	—	1	1	—	2	100
4. Tărnăvița	—	—	—	—	—	—	—	56
5. Luncșoara	—	—	1	1	1	1	2	189
6. Voșdoci	—	—	—	—	—	—	1	34
7. Tohești	—	—	—	—	—	—	1	54
8. Tărmure	—	—	—	—	—	—	1	56
9. Poenariu	—	—	—	—	—	—	1	53
10. Ionești	—	—	—	—	—	—	1	51
11. Țisa	—	—	—	—	—	—	1	104
12. Ociu	—	1	2	1	1	—	1	81
13. Ocișor	—	—	—	—	—	—	1	55
14. Bănești	—	—	1	1	1	—	1	58
15. Cristești	—	—	—	—	—	—	1	20
16. Brusturi	—	—	1	1	1	1	2	123
17. Bodești	—	—	1	1	1	1	1	58
18. Mermăști	—	—	—	—	—	—	1	36
19. Leasa	—	—	—	—	—	—	1	82
20. Leștioara	—	—	—	—	—	—	—	32
21. Vărfuri	—	—	1	1	1	1	2	136
22. Măgulicea	—	—	1	1	1	1	1	64
23. Vidra	—	—	1	1	1	1	1	95
24. Lăzuri	—	—	1	1	1	1	1	118
25. Groși	—	—	—	—	—	—	1	35
26. Avram Iancu	—	—	1	1	1	1	2	152
27. Poiana	—	—	—	—	—	—	1	63
28. Brusturescu	—	—	—	—	—	—	—	27
29. Pleșcuția	—	1	1	1	1	1	1	53
30. Aciuța	—	—	1	1	1	1	1	50
31. Dumbrava	—	—	1	1	1	1	1	41
32. Budești	—	—	—	—	—	—	1	34
33. Guravăii	—	—	—	1	1	—	1	29
34. Rostoci	—	—	—	—	—	—	1	30
35. Tălagiu	—	—	1	1	1	1	2	129
Total	1	5	19	21	20	15	43	2642

În loc de 13 școli cu 15 învățători, câte ne-a lăsat stăpânirea ungurească, la zece ani după Unire, în anul șc. 1928—29 funcționează 32 școli cu 43 puteri didactice, la 2642 copii (7—16 ani) obligați de școala primară, construindu-se 15 școli nouă în comunele: Brusturi, Cristești, Iuonești, Leasa, Luncșoara, Voșdoci, Tisa, Ocșor, Bodești, Vârfuri (Ciuciu), Hălăgăel, Măgulicea, Poenariu, Sârbi, și Guravăii.

Cunoscută fiind situația materială precară a acestui ținut, aportul populației a fost redus la mâna de lucru și cărușie gratuită, iar comitetul școlar județean, având și material gratuit, a cheltuit pentru construcțiile școlare de aici suma de peste șase milioane lei.

Privită sub raportul realizării scopului de culturalizare a satelor, suntem totuși nevoiți a constata că problema școlară în acest ținut este departe de a fi terminată, căci și în nouile școli sălășluște încă tot duhul vechiu al școlasticismului, care îndepărtează, în loc să fixeze pe viitorul țaran de gospodăria lui.

Recenzământul anului șc. 1928—29 ne arată un total de 2642 obligați, care raportat la numărul de 43 al inv., ne dau:

câte 61 elevi de învățător.

Conform rapoartelor depe anul șc. încheiat, 1927—28, au cercetat școala numai 1181 obligați, rămân deci:

câte 28 elevi de 1 învățător.

Dintre aceștia au urmat lecțiile și au fost promovați 896 elevi, revin deci abia:

câte 21 elevi de 1 învățător.

Aceste sunt mărturisirile oficiale; situația reală este însă și mai tristă decât încearcă să ne-o prezinte rapoartele autorităților. Adevărul e că din moment ce începe a se desprimăvăra și până târziu toamna, cei mai mulți elevi păstoresc vitele, iar iarna nu pot cerceta școala din pricina mizeriei, astfel cea mai mare parte a anului învățătorul se găsește cu:

câte 10—15 elevi în școală.

Toate clasele superioare, V, VI, VII, unde în spiritul legii „se stabilește legătura elementară indispensabilă fiecărui fost promovați în anul șc. 1927—28 un total de 105 elevi, adică:

câte 2 sau 3 elevi de 1 învățător.

Suferă frecvența școlară din pricina mizeriei, dar mai ales fiindcă școala nu se adaptează la nevoile vieții satelor. Numai o școală regională de caracter practic utilitar va putea stabili legătura firească dintre școală și viață.

Art. 55 al legi în vigoare, definind șco-

pul școlii primare indică pe lângă cultura elementară indispensabilă fiecărui cetățean, și „Cunoștințe de caracter practic utilitar, variind după necesitățile vieții locale, felul de ocupațiune al locuitorilor și înclinațiile elevilor“. Iar art. 94 al regulamentului precizează că aplicațiunile practice vor ține seama de „izvoarele de bogăție ale regiunii și de trebuințele locuitorilor“.

Din punct de vedere economic Ținutul Hălămagiului cu o suprafață de 74183 jugăre catastrale, specificată după felul culturii prezintă următoarea repartizare:

pădure	40880 jug.
arător	16899 jug.
pășune	11222 jug.
neproductiv	2241 jug.
grădini	1639 jug.
fânate	1302 jug.

Total . . . 74183 jug.

În situația de azi, agricultura propriu zisă realizează anual cea. 12402 măși metrice cereale, grâu și porumb, pentru o populație de 19250 suflete, iar din totalul de 40880 jug. pădure, fiind defrișate fără nici un sistem, se mai oferă în prezent spre exploatare abia 6314 jug.

Bilanțul producției și a consumului de cereale se încheie cu un deficit de cea. 569 vogoane (a 10,000 kgr.) cari trebuiesc importate anual. Deficitul de cereale, impozitele și celelalte necesități ale traiului se împlinesc din câștigul realizat din pomărit, creșterea vitelor, și în prezent pădurile fiind pe sfârșite, mai puțin din industria casnică a lemnului și din munca salariată în industriile forestiere.

Ținând seama de împrejurarea că prin estinderea agriculturii și a pășunatului în patrimoniul forestier, se degradează coastele munților; dintre ramurile agricole, singur numai pomăritul mai prezintă oportunități de dezvoltare, fără să prejudicieze întru nimica conformațiunea și calitatea solului, a agrațiilor climatice și estetice generale.

Prin urmare, în Ținutul Hălămagiului: pomăritul, problemele pășunatului în legătură cu ale silviculturii, trebuie să imprimă caracterul de utilitate practică a școlii regionale.

Executarea legii în dispozițiunile ei de caracter practic agricol, reclamă terenuri de exercițiu, pe care art. 125 al regulamentului le hotărăște în întindere de cel puțin 1/2 ha. pentru grădina școlară și cel puțin 4 ha. pentru câmpul de experiență, de fiecare școală.

Cum însă în Ținutul Hălămagiului, nici statul și nici comunele nu dispun de terenuri arabile, orice străduință de dezvoltare a instituțiilor publice împiedecându-se de acest obstacol, pe lângă nici o școală nu s'au constituit grădini școlare, ne mai vorbind de câmpurile de experiență.

Funcționează totuși aici mai mult pe hârtie și în sarcina bugetului 32 școli cu 45 puteri didactice; s'au deschis în cele mai multe locuri și clasele superioare, — V, VI, VII, — cari în spiritul legii „stabilesc legătura strânsă dintre școală și viață, stimulând interesul și dând îndrumări pentru una din ramurile de activitate practică etc.“ Felul cum se execută însă aceste dispozițiuni, este ușor de prevăzut, și școlile rămân pustii, ori se mențin anemie în funcțiunea de pompă a elementelor rurale viguroase spre funcționarism și mahalalele orașelor. Se profită încă atât de puțin, încât să nu demere boicotul și disprețul satului față de actuala școală.

Grădinile și câmpurile de experiență urmau să se creeze prin reforma agrară, operație imposibilă aici, întrucât nu s'au găsit proprietăți expropriabile. Dispune însă statul de rezerve considerabile tot în județul Aradului, mai jos la câmpie, și soluționarea favorabilă și integrală a problemei se poate da tot numai prin reforma agrară.

La fel cum a fost improprietărită în jud. Arad: episcopia militară din Sibiu cu 250 jug., cea din Arad cu 174 jug., cea din Cluj cu 74 jug. și alte sute de persbane morale ori particulare, de ce nu s'ar putea defalca și pentru școlile din Ținutul Hălămagiului vre-o 200 jug.?

În posesiunea acestei proprietăți, pe cale de schimb, s'ar putea obține cu ușurință terenul necesar înzestrării școlilor. În fiecare comună s'ar găsi un proprietar care să-și cedeze pământul de acasă în schimbul unui echivalent la câmpie, și să se colonizeze acolo. S'ar promova prin aceasta și ideea colonizării, complexându-se cu vre-o 35 numărul coloniștilor care până la finea anului consta numai din 45 familii din acest ținut.

Dacă dr. Ioan Iacob avocat în Oradea Mare a primit în schimb 860 jug. la Semlăc, Talpoș și Cinteiu pentru pământuri din jud. Bihor; episcopul Dr. Hoászú din Gherla 210 la Utveniș pentru pământ din Târnavă; contele Francisc Beldi din Cluj 200 jug. din pușta Bujac (lângă Arad), pentru pământ din Cojocna, și atâția alții: — pentru ce nu s'ar putea obține un schimb de 200 jug. și pentru instituțiunile statului dintr'un ținut sărac cum e al Hălămagiului?

Posibilitatea unei atari combinațiuni ne este dată chiar în Hălămagiu. Anume, din

fostul domeniu depe vremuri, se mai găsește în posesiunea eredității lui Eduard Scheer 33 jug. suprafață arabilă, potrivită pentru pepinieră, și situată la marginea comunei, în apropierea școlii. Un teren arabil de această întindere într'un bloc, nici nu se mai găsește în acest ținut, unde arătoarele sunt pulverizate în mici parcele. Cum, proprietarii nu sunt agricultori și nici nu locuiesc toți în Hălmagiu, cu dâșii ușor s'ar putea ajunge la o transacțiune de schimb, urmându-se procedura obicinuită conform legii pentru reforma agrară.

Stabilit că pomicultura și silvicultura trebuie să imprime caracterul de utilitate practică al școlii de aici, drept terenuri de experiență ne mai pot servi și pășunile comunale și suprafețele despădurite. Îndeosebi pășunile de prin văile acoperite de bolovani și pietriș, înecate de arini și spini, oferă condiții ideale pentru cultura nucilor, ciresilor, prunilor și chiar pentru meri, fără să prejudicieze întru nimica calitatea pășunilor, așa cum se prezintă ele azi.

Cu un cuvânt se pot crea și aici toate condițiile favorabile organizării învățământului în spiritul legii, însă școala nu poate fi părăsită la discreția comitetelor școlare comunale.

A fost sulevată ideea înființării unei școli de arte și meserii în Hălmagiu. Or, știut fiind că școala nu poate crea industrie, o școală de arte și meserii în cel mai puțin industrializat ținut, rămâne o ficțiune fără șanse de prosperare.

Hălmagiul, oraș, cu o populație de 1125 suflete în majoritate funcționari, măiestri și comercianți, trăiește din bugetul statului, ori din clientela comunelor din jur, ai căror locuitori sunt pomicultori. Hălmagiul contează numai ca centru geografic și noțiune generică pentru acest ținut.

Hălmagiul poate să ceară în numele regiunii pe care o reprezintă o școală centrală de pomicultură, și tot Hălmagiul trebuie să aibă cel dintâiu un curs primar și supra primar complet.

Odată rezolvată problema terenului prin achiziționarea moșiei Scheer, înființarea pepinierii și a școlii de pomicultură nu mai prezintă nici o dificultate. Un învățător al școlii primare, ajutat de expertul pepinierii silvice de aici va fi conducătorul ei.

Prin descentralizarea învățământului, deschizându-se școli în Poenariu, Tostești, Târmure, Ionești și Tisa, afiliate mai înainte la Hălmagiu, numărul elevilor școlii din Hălmagiu a scăzut considerabil. Comuna Hălmagiu împreună cu Leștioara a dat în anul 1927—28 un contin-

gent de 96 elevi, care conform legii poate fi deservit de doi învățători, postul al treilea urmând să fie desființat. În considerarea că numărul elevilor este în creștere, se va reduce mult când și Leștioara își va avea școala sa, al treilea post dela școala din Hălmagiu se va putea menține numai dacă se va deschide cursul complementar agricol, adică de pomicultură.

Cât privește centralizarea învățământului de caracter practic utilitar, invocăm art 132 al regulamentului, care admite ca: „Până la dotarea tuturor școlilor cu teren, de grădină și cu atelierul de lucru manual, grădina și atelierul unei școli pot servi unui grup de școli apropiate”. Astfel, pentru început, școala din Hălmagiu, împreună cu pepiniera, va putea servi și comunele din jur.

În stadiul al doilea se vor forma trei circumscripții școlare: Hălmagiu, Vârful și Pleșcuța, dislocându-se dela Hălmagiu comunele cari converg geografice spre aceste două subcentre.

Mai târziu o centralizare s'ar face treptat, până ce cu vremea vom ajunge ca fiecare comună să-și aibă școala sa completă.

Acesta este mersul istoric al dezvoltării instrucției populare în Ținutul Hălmagiului. În Hălmagiu s'a deschis cea dintâiu școală, care a rămas până la preluarea imperiului român o școală centrală, și numai mai târziu și succesiv s'au înființat școli și în celelalte comune.

De încheiere: prevederea școlilor cu grădini, câmpuri de experiență și executarea riguroasă a programei în dispozițiile ei de caracter practic utilitar, prin ce școala se pune în serviciul satelor. În caz contrar, opera școlară pornită cu atâta însuflețire, este amenințată să dea faliment. În anul curent s'a desființat al doilea post de învăț. din Lazuri, la anul va trebui desființat unul și din Hălmagiu și așa pe rând se vor pierde multe din școlile de azi.

Prof. Traian Mager

Elegie

*Nimeni nu bănuiește scâpărarea ochilor mei!
Și nimeni nu știe ce-mi bate înțina —
măcinată de doruri,
mistuită de chinuri,
saltată în avânturi de belșugul gândurilor frânte
ca frunzele de toamnă vestejite.
Nimeni nu cunoaște popasurile mele sfinte.*

*Nici un om n'a pătruns taina suflării mele —
războinică faptă a răstignirii mute:
nici părinții, cari m'au zămislit,
nici frații de cruce,
nici dascălul cinstit
nici surorile scumpe —
sau femeile ce m'au dorit
și fetele după cari zadarnic am râvnit.*

*Nimeni nu crede ce comori zac în mine
învolverate de patima trăirii;
pe drumurile spinoase ale cerșirii
eu fiecărui om mă dăruiesc —
și nici unul nu ghicește cu ce aș dori să mă mântuiesc:
că'n flece clipă Te visez pe Tine,
Atotputernică, Strălucită Dumnezeire!*

*Nimeni n'a simțit văpaia din ochii mei,
suflarea buzelor mele pătimașe —
și nimeni n'ar dori să-mi fie partașe,
căci nimeni nu bănuiește scâpărarea ochilor mei!*

Victor Iancu

TARA MOTILOR

5. Pășunatul.

Deodată cu pădurile s'a dat comunelor și dreptul de pășunat. Dar în pădurile primite n'a cam fost pășunat. De aceea statul le-a dat pășunat în munții Gilăului, încă prin anii 1872. Fecărei comune i-a dat drept de pășunat, trebuind să plătească o taxă de 12 floreni pe o stână, adică pe un munte întreg. Se venea pe 1 vită 3—6 cruceri. Mai târziu, prin 1882, „fiscușul unguresc” a casat acest drept și a început să dea pășunatul din munți prin licitație. Așa că, de aici înainte, comunele ajungeau la munți numai pe cale de licitație. Aceasta a ținut până la sfârșitul războiului. Prețul unui munte s'a ridicat prin licitație, până la 300 „zloți”. Pentru 1 vită se plătea pe o vară 3—4 „zloți”.

Legea agrară a schimbat acest sistem. Comunele au primit munți prin improprietărire. Adecă: s'a stabilit, care comună ce munte să primească, dar de drept n'a fost încă făcută improprietărire. Aceasta temporizare a actului de improprietărire își are inconvenientul său. Comunele se ceartă, cerând fiecare muntele mai bun, mai ales din pădurile lui Andrassy. Ba au avut loc și conflicte sângeroase.

Pentru munții dați prin reforma agrară, comunele plătesc arândă forțată.

Pentru pădurile statului, pe cari nu le-a cedat prin reforma agrară, e introdus un regim de pășunat a parte. Pe lângă taxele destul de urcate astfel, Casa Pădurilor, (ea a creat acest regim), mai pretinde și zile cu palma. Aceste zile se fac la pepinierele silvice și la plantații.

Taxele pentru pădurile statului, administrate de Casa Pădurilor, sunt următoarele:

În poene și în goluri de munte plătesc:
 pentru vită mare pe sezon 60 lei, pe lună 15 lei.
 " " " " " 30 " " " 8
 " porci " " " 30 " " " 8 lei.

În poenile de păduri de câmp și dealuri:
 pentru vită mare pe sezon 120 lei, pe lună 30 lei.
 " " mică " " " 60 " " " 15 "
 " porc " " " 60 " " " 15 "

Pentru pășunatul în păduri plătesc:
 pentru vită mare pe sezon 90 lei, pe lună 20 lei.
 " " mică " " " 60 " " " 15 "
 " porc " " " 30 " " " 8 lei.

Sub regimul unguresc, bunăoară în 1916, plăteau următoarele taxe:

pentru 1 vită mare pe lună dela 2—2'60 coroane,
 " 1 " mică " " " 1—1'30 coroane.

Pășunatul e la depărtare mare de comune. Bunăoară, comuna *Sohodol* are pășunat în Fieș, Căpățina, Bogdan și Tina. Toate în județul Cluj, departe, cam de 25 Klm. de comună. Pe 1 vită se vin cam 5 jughăre pășune.

Avram Iancu (Vidra de sus), are pășunat pe teritorul dintre muntele Găina și Biharia, pe Cucurbeta. Mai are și pe Divaia, care e proprietate posesorală. Această comună are pășunat de ajuns.

Vidra, are pământul în Munții Gilăului, pe Blăjoaia. N'are pășunat de ajuns, fiind o parte pădure neexploată, care formează proprietatea statului. Comuna dorește exploatarea cât mai urgentă a acestei păduri, fiindcă numai așa i-se vor mări teritoriile de pășunat.

Certegea are pășunat, primit prin improprietărire, pe Dobrin, pe Lătoasele și pe Brădeana. Toate în pădurile lui Andrassy. Plătesc taxe la comună: de vită mare 12 lei, iar de vită mică 6 lei. Au oi pe Dobrin, 600 bucăți.

Câmpeni, are pășune în Munte, pe Sbor, pe Bărnești (aproape de Iara) și pe Pecioragu.

Bistra, are cel mai mult pășunat dintre toate comunele din această regiune. Are pășune pe Muntele Mare, „hotărâș” cu Andrassy, anume pe: Căpățina, Zmizile, Prislop, Runculeu, Tomnatic, Filea, Straja, Groși și Runculeul Groșilor.

În scurt: teritorii de pășunat sunt. Dacă unele comune se plâng că nu au pășunat de ajuns li-se poate veni în ajutor prin exploatarea lemnului, de pe teritoriile cari li-s'au dat ca pășunat, prin reforma agrară. Statul ar trebui să accelereze această exploatare. Dacă nu poate să le exploateze în regie, atunci să le dea în exploatare societăților particulare. Prin exploatare s'ar mări teritoriul de pășunat.

Îmbunătățirea pășunatului încă e o chestiune, de care nu trebuie să se uite. Prin gunoie artificială nu se poate. Rămâne un singur mijloc de a schimba zilnic ocoalele și staulele. Prin aceasta s'ar gunoi cât de cât locul și s'ar tocni pășunea. Altcum, cu toată extenziunea în aparență mare a teritoriilor de pășune, acestea nu ajung nici calitativ, nici cantitativ.

6. Pădurile.

Principalul, ba am putea zice unicul izvor de trai sunt pădurile. În vremuri vechi întreagă această regiune a fost acoperită cu păduri. Abia pe văile râurilor dacă au fost mici porțiuni de șes, încolo pădure lângă pădure. Pădurile au fost, încetul pe încetul stărpite, fie prin tăiere, mai ales prin ardere. În luminșurile deschise s'au ridicat gospodării. Ar fi interesant de a urmări istoricește așezarea omului în aceste părți.

Dar, lăsăm această sarcină altora.

Întreg acest masiv de păduri (Zlatna, Gilău, Călățele și Trăscău), a aparținut juridicește, până pe vremea principatului ardelean, episcopatului romano-catolic de Alba-Iulia. Folosința era a țaranilor, cu excepția teritoriilor miniere. Principii ardeleni au luat în partea a doua a veacului XVI în stăpânire aceste păduri. În dietele ardeleni ținute pe vremea principatului, le găsim înșirate între »bunurile fiscale”. Centrul de administrație era în Zlatna.

Țaranilor li-se dedia voie să taie lemne câte le trebuiau, dar în schimb erau datori să facă cărașie de lemne la cuptoarele de fier din Zlatna și Hunedoara. Pentru cărașie fiscalul trebuia să le plătească și ceva taxă. Dar ani de-arândul nu le-a dat nici un ban. De aici o mulțime de nemulțumiri. Aceste nemulțumiri au format substratul frământărilor și al revoluțiilor din Munții Apuseni.

În 1872, s'a făcut segregarea, adică s'au despărțit pădurile erariului, de cele ale urbariaștilor. Pădurile urbariale au fost administrate de comună până în 1898, când s'a adus o lege, prin care comunitățile de avere urbarială au trecut din administrarea comunei în administrarea comunităților urbariale atunci constituite.

Fiecare comună își are pădurile ei urbariale. Până în 1872, până când au fost administrate de cătră erariu, pădurile au fost în stare bună. Erau păzite și nu se fura de când au trecut la comune,

și mai târziu la urbarialiști; s'au tăiat fără plan, s'a făcut o adevărată devastare. Singură comuna Certegea și-a îngrijit pădurile mai bine, păzindu-le și făind cu plan.

Segregarea a avut ca urmare o mulțime de procese. Cauza a fost lipsa de măsurătoare la fața locului. Așa bunăoară comuna Sohodol a primit 4040 jugh. pădure urbarială, dintre care vre-o 2000 jugh. e pădure controversată între proprietarii privați și urbarialiști. Ministerul unguuresc din Pesta, a permis pe vremuri, ca teritoriile contraversate să poată fi cumpărate de către cei ce le foloseau, pe un preț de 60—80 cor. jughărul. Aceasta numai pentru Sohodol.

În această comună nu mai sunt procese. Acum sunt în curs impăciuirile între particulari și urbarialiști. Particularii cumpără cu 3—500 lei jughărul.

În celelalte comune și acum mai sunt teritorii de controversă. Erariul nu are astfel de teritorii. El și-a știut apăra pădurile lui proprii.

În afară de urbarialiști mai au și comunele păduri, numite păduri comunale. Acestea sunt de o dată mai nouă. Au fost date în apropierea satelor pentru material de construcție și de foc.

Pădurile comunale sunt administrate de către consiliile comunale.

Avem în felul acesta trei categorii de păduri: ale statului, urbariale și comunale. Administrarea și administrarea la toate trei lasă mult de dorit. Organele silvice ale statului suferă de două păcate: de formalism birocratic și de lipsă de control. Organele silvice comunale și urbarialiste sunt făcătoare de abuzuri. Sunt nenumărate plângerile împotriva lor. În mic, în proporții mai reduse găsim aceleași procedee abuzive ca în întreaga viața noastră publică. Consilierii își împart lemnele cele mai bune lor și neamurilor. Membrii consiliului urbarialist fac la fel. Când vine rândul oamenilor nu mai sunt lemne; ori de mai sunt, acelea sunt și rele și puține.

Cele mai dese și mai stăruitoare plângeri sunt împotriva parchetărilor. Procedeele de parchetare și de delimitare sunt încurcate și lungi. Trecute prin resortul birocratismului nostru, devin mijloace de alarmantă nemulțumire.

Tot ce fac organele silvice e prevăzut de altcum în Regulamentul serviciului silvic. Ele execută în exercițiul funcțiilor anumite dispoziții fixate, până în cele mai mici detalii, de către acest Regulament. Păcatul însă nu stă în prescripțiile acestui Regulament, ci în oamenii, cari îl execută. Și aici, ca pretutindeni la noi, lucrurile se fac târziu. Se urzesc anevoie și merg cu picioare de melc. Funcționarul birocrat de aici e la fel cu cel din alte părți. Suferă de o insensibilitate revoltătoare. Insensibil față de nevoile altora și insensibil, până la uitare de sine, chiar și față de persoana lui proprie. Nu simte, că trăiește pe un vulcan. Nu simte, că cu orice act de samavolnicie se mărește și se accelerează izbucnirea forțelor latente, cari colcăie în sufletul acestor oameni năpăstuiți.

O să redau pe scurt procedeele ce se urmează, așa cum mi le-au împărtășit oamenii.

Cel dintâiu lucru ce se face e *parhetarea*, adică fixarea părții de pădure, ce urmează să se taie. Tot atunci, ori la o dată mai târzie, se face *marcarea* de către funcționarii silvici, adică numerotarea arborilor. Fiecare arbore capătă un număr

și i-se face volumul. După terminarea marcării se face, în biroul oficiului silvic, *cabopil* și *estimația* arborilor. După încheierea acestor operații, toate actele se trimit la Direcția Silvică din Cluj, pentru aprobare.

Greșala e în timpul în care se fac aceste operații. Nu se fac la timpul potrivit. În loc să se facă toamna, în Septemvrie și Octomvrie, se fac numai primăvara. La aceasta se mai adaugă și întârzierea aprobării din partea direcțiunii silvice. Aprobarea vine târziu, abia după o jumătate de an. Pe anul 1928 n'a fost venit aprobarea de tăiere a parchetelor nici în luna August.

Cine vrea să cumpere lemne, fie din pădurea statului, fie din a urbarialiștilor, merge brigadirul și cu gornicul la fața locului. Merg deodată 50—100 oameni. Fiecare își alege după plac bucățile, „sâlhele”, de care are trebuință. Brigadirul încasează bani în pădure, la fața locului, dând în schimb un bon de control, un „țincuș.” La urbarialiști plata se face la casierul lor. După ce omul și-a prelucrat lemnul, brigadirul scrie pe contrapagina bonului de control cantitatea materialului fasonat. Când pleacă la „țară” pe bon se scrie, tot de către organele silvice, că are drept la drum de 8 zile. Dar stău, de obicei, mai mult. La „țară” nu-i mai întreabă nime de țidulă, sau de biletul de „stranport”, cum îi zic ei.

Pădurile comunale și urbariale stău sub administrarea statului. Se urmează, prin urmare, aceeași procedură ca și la pădurile statului, cu deosebirea că plata se face, la acestea, la primăria comună sau la casieria urbarială.

În pădurile particulare se mergea, până în 1927, că gornicul și cu brigadirul, cari marcau lemnele de cari avea omul trebuință — și după aceea îl putea lucra. Procedura s'a împreunat și aici. Proprietarul trebuie să ceară tăierea de lemne, din pădurea proprie, prin petiție dela ocolul silvic, la care trebuie să alătore și o schiță cadastrală, spre a dovedi dreptul de proprietate. Aceste dispoziții sunt, la tot cazul, bune. Împiedecă devastarea pădurilor. Greutatea stă în încetineala organelor noastre oficiale. Ca să le urnești, pe lângă răbdare mai trebuie și altceva. Și atunci omul nu mai cere. Apucă calea cea mai scurtă. Își fură lemnele din pădurea lui proprie. Ori cumpără dintr'ale statului, cari îi vin mai ieftine, decât cele din pădurea lui. La pădurile particulare nu se plătește numai taxă de regenerare. După 5—10 arbori cam 30—40 lei.

Taxă de regenerare plătesc și la pădurile statului. La acestea plătesc, după hectar, 1000 lei, ca garanți, cari se restituie după trei ani, dacă pădurea e plantată.

Taxele, ce le plătesc pentru lemnul de lucru, cu puțină deosebire, sunt aproape la fel, atât în pădurile statului, cât și în cele urbariale și comunale.

Plângerile, în legătură cu pădurile, sunt multe — și aproape toate îndreptățite. Le-am amintit mai înainte. E de prisos să le mai înșir și aici.

Cine se plânge, deobicei spune și calea de îndreptare. Topul se plânge deschis. Oblu și fără încunjur își spune și dotințele ce le are.

Dintre multele lucruri ce ar fi făcut, ce s'ar putea face repede și fără amânare?

1. *Parchetele să se dea din vreme.* De prezent se dau prea târziu, așa că oamenii, neputându-le lucra, sunt siliți să fure. *Parchetele să se dea toamna*, că oamenii să poată lucra lemnul iarna, ca să se uște.

2. *Taxele să se micșoreze.* Un conductor silvic

îmi spunea, că el nu le află de mari. Dar, cu toate acestea, sunt mari în proporție cu valoarea lemnului la țară. Mă întreb; de ce nu s'ar putea șterge de tot aceste taxe? E vorba de o populație, pentru care lemnul este unicul izvor de viață. Pentru ce să faci atunci statul pe sfârșarul? Ceace ar pierde aici, ar putea să acopere din alte părți. *In pădurile statului să se șteargă orice taxă.* In cele comunale și urbariale să se păstreze o taxă minimală. Toți oamenii cu câți am vorbit se plâneau stăruitor, că taxele sunt prea mari. Dacă o populație întreagă se plânge, e dovadă lămurită, că are dreptate. Ei nu cer să se șteargă de tot, dar cer să fie scăzute.

3. *Înginerii silvici să controleze, cât mai des și cât mai riguros, pe pădurari.* Dela aceștia și dela primari, mi se spunea, vin toate relele din lipsa lor de scrupule urmează două rele: se fură lemnele și se devastează pădurile. Cu pădurari rău plătiți și de consilii comunale alese nu din cele mai bune elemente ale satelor, se pare că e greu să se facă o îndreptare a lucrurilor. Dacă îndreptarea nu poate veni de aici, de jos, trebuie să vină de sus, dela organele silvice ale statului. Acestea trebuie să fie corecte, riguroase și conștiențioase. Orice abuz în pădure, e o muche de topor dată în existența acestui popor.

Cu pădurarii de astăzi, rău plătiți, lacomi și necontrolați, nu se poate face paza pădurilor. Această ar putea s'o facă numai o *fandarmerie silvică* bine plătită și bine instruită.

Așa cum e nu mai poate merge, Topii în inconștiența lor, își devastează ei înșiși, cu mâinile lor proprii, pădurile, unicul lor izvor de existență.

Criminală nu e mâna inconștientă care devastează, ci mâna conștientă care îngăduie, prin complicitate, aceste deva stări.

VII. Câteva cuvinte de încheiere.

Ar trebui să dau, ca încheiere, soluții. Dar nu le dau. Poate și dacă aș vrea, nu le-aș putea da. Soluția bună, conformă cu realitatea și cu necesitățile locale, aparține specialistului. Eu n'am mers în această regiune ca specialist. Nici n'am avut însărcinări oficiale. Am fost un nepretențios călător nelegat la mâni și nelegat la ochi. De acea am spus ce-am văzut și ce am auzit. E datoria altora, a specialiștilor, de a da soluții.

Pe mine m'a preocupat situația actuală. Am redat ce am văzut și am însărat, ici și colea, și câte o soluție. Dar nu soluții de ale mele, ci de ale oamenilor. Cine se plânge are și dreptul de a arăta calea de îndreptare. In plânsoare se cuprinde, aproape totdeauna, și soluția.

Problema Moșilor e un complex de probleme. Programul de soluții trebuie să fie opera temeinic studiată a tot atâtor specialiști. Aceștia trebuie duși la fața locului și acestora trebuie să li-se încredințeze alcătuirea programului de muncă.

De altcum nu se poate spune, că problema Moșilor nu ar fi fost studiată și până acum în deajuns. Atâția și atâția s'au ocupat cu această problemă. Aproape toate guvernele și-au făcut trâmbiță de alarmă din această problemă. S'au numit comisii de studiu și de acțiune. In memoriile înaintate s'au dat soluții pentru întreg complexul de probleme. Cu toate acestea puține, foarte puține din soluțiile propuse au fost traduse în fapte. Nu e aici locul — și nu avem noi căderea — de a căuta în deaproape cauzele acestei gălăgioase inacțiuni. Vor fi ele multe. Dar una e mai turbu-

rătoare, decât toate amestecul incompetent al politicienismului. Politicianul îți flutură, indemânat și inconștient, steagul de ușoare succese electorale chiar și pe deasupra celor mai mari probleme din viața noastră publică. Politicianul de obicei nu ajută, ci încurcă lucrurile. Când se va putea trage hotărâtoare linia de despărțire între politică de vorbărie și cea de fapte, între politicianul gălăgios și inapt și între cel capabil și creator, atunci vom porni în problema Moșilor, ca și în toate probleme mari, pe drumul adevăratelor realizări. Viitorul apropiat va trebui să ne dea această politică de creațiune. O așteptăm. Dar o așteptăm mai ales Moșii.

După atâția ani de dibuiri și experimentări, e timpul să se înceapă acum o politică hotărâită de realizări. Cei ce vor începe această politică vor fi adevărații salvatori ai Moșilor.

1. Tablou rezumativ pe întreaga regiunea.

Locuitori		Pământ		Vite	
Români	Alții	Pădure	Arător, fânaț, pășunat	Cornute Cai	Oi, capre, porci
39,607	64	78,246	69,433	14,503	27,112

2.

Câte jughere se vin		De câte jugh. are lipsă un om pentru hrana anuală la munte	De câte jugh. are lipsă 1 vită la munte
arător pe 1 om	fânaț, pășunat pe o vită		
0'75	2'86	2	8

3.

Câte jughere arător		Câte jugh. fânaț, pășune	
au acum	câte ar trebui să aibă	au acum	câte ar trebui să aibă
26,784	80,000	42,649	160,000

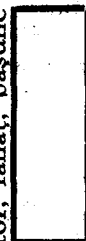
4. Grafic tablourile de mai sus se pot arăta așa:

40.000 oameni

(Stârșit).

au 70.000 jugh. arător, fânaț, pășune

ar trebui să aibă: 240.000 jugh.

P. Suciu.

FAPTE, IDEI ȘI OBSERVAȚIUNI

Cellalți dușmani ai democrației

Consolidarea regimului democratic în România are de luptat cu două feluri de dușmani, egal de periculoși: dușmanii de sus și dușmanii de jos. Câteodată acești dușmani, cari în aparență s'ar deosebi ca cerul de pământ, își dau mâna; atunci democrația e pe buza mormântului. Trebuie să vină o reculegere, pentruca masele să-și regăsească drumul drept, spre democrația desăvârșită.

Democrația românească a avut de suferit mai mult dela dușmanii de sus. Aceștia au hărțuit-o și au batjocurit-o în acești zece ani de alcătuire a noului stat, după codul tuturor manierelor bizantine. Ea s'a svârcolit, asemenea lui Anteu și-a luat noi puteri din pământul binecuvântat al țării și iată că triumful ei n'a întârziat. Dușmanii de sus rânjesc desperați, în marginea acestui drum triumfal și scormonesc toate vechile arme pentru a se încleșta într-o nouă încercare.

Alături de ei și poate în înțelegere cu ei, au ridicat însă capul și dușmanii de jos. Ei sunt puțini la număr și neputincioși în fapte, dar sunt. Faptul trebuie să ne îngrijoreze și să ne îndemne să-i demascăm abătând masele dela cea mai dureroasă dintre rățări.

Comunismul este un dușman al democrației cu mult mai redutabil decât reacțiunea. El se adresează mulțimilor flămânde cu tot felul de mirajuri paradisice; el umple sufletele de revoltă și le trezește cele mai vulgare apetituri. Pe cei mulți el îi coboară în animalitate, nu-i înalță spre spiritual, așa cum ținteste democrația adevărată. În lupta sa împotriva democrației reacțiunea, are o scuză: apărarea și creșterea valorilor culturale. Comunismul nu are nici atât; de culmi, el nu vrea să știe. Dar nici de drumul cel drept; doar prăpastiile i-se cască în-nainte. Pilda, înroșită în sânge, pe care ne-o flutură de un deceniu vecinul de peste Nistru, este destul de elocventă, pentru a nu-i mai alătura și altele.

Democrația românească a intrat într-o eră de realizări, pe care orice spirit obiectiv trebuie să le recunoască. Regimul de legalitate, singurul care întărește democrația, începe să devină o realitate. Purtătorii de grijă ai democrației să vegheze însă ca acest regim să nu provoace abuzuri cari i-ar aduce moartea. Incidentele dela Timișoara, sunt un crud memento; cu atât mai crude cu cât ele au fost provocate de o mână de oameni cu suspecte legături dincolo de Nistru. Să grăjim ca ele să nu se mai repete. Să apărăm democrația și să luminăm pe cei rățăciți.

Horia Trandafir

Ottokar Brezina. — La 25 Martie 1929 a murit în tuseulul său moravian din Jaromerice cunoscutul poet liric mistic ceh Otokar Brezina. Abia acum o jumătate de an și-a sărbătorit — în cercul prietenilor și admiratorilor literari — în deplină vigoare, a 60-a zi de naștere. În el deplânge cultura cehoslovacă pierderea unui mare poet liric mistic, care a dăruit națiunii sale opere de o puritate și frumusețe originală. Dar și în străinătate, în cercurile unde au fost cunoscute

creațiunile lui literare — în majoritate în mod fragmentar — se va simți adânc moartea lui Brezina.

Activitatea sa lirică cea mai bogată cade în perioada 1895—1901.

Brezina a luat la sfârșitul anului 1928 marele premiu literar de stat cehoslovac. Însă cu nobila sa modestie n'a primit această distincțiune, ci a întrebuițat suma premiului pentru înființarea unui fond, pentru succesorii scriitorilor săraci cehoslovaci.

Operele lui (imnuri, veghierie, ditirambe) „Ruce” (Măinile). „Hudba Prámenů” (Muzica izvoarelor), „Stavitelé chrámu” (Intemeietorul templului), „Skryté Dejiny” (Istoria secretă), „Vetry od polu” (Vânturile polare) și altele i-au asigurat un loc de onoare vecinic în literatura cehoslovacă. Unele din operele sale au fost traduse și în limbi străine.

Brezina a fost predicatorul Ternalui, suprarealității și superiorității spiritului peste materie. Rarele lui gândiri adânci și claritatea formei cu tot dreptul i-au asigurat numele de măestru al noilor generațiuni.

Literatura maghiară din Ardeal. — Începând cu acest număr publicăm un studiu documentat cu privire la dezvoltarea literaturii maghiare în Ardealul românesc. Atragem atențiunea asupra lui pentru că, într'adevăr, el este o descoperire a unui suflet național, făcută de o mână pricepută. Sufletul național al minorității ungurești se frământă în preajma noastră și noi nu-l cunoaștem. E o greșală aceasta pe care, dacă nu vom repara-o, vom ispăși-o odată pe propria piele. Afară de această latură politică și științifică chestiunea presintă și un interes de înaltă umanitate. Trebuie să cunoaștem toate cetele sufletești ale acestei națiuni și sub aspectul lor omenesc. Este un drum acesta care duce la o înțelegere reală, pe care cu toții o dorim și care trebuie să vină odată.

Reforma agrară în Italia și la noi. — Deși nu se potrivește în fond, facem totuși comparație între aceste două reforme, pentru rezultatul ce s'a obținut în aceste două țări „surori”, cu mijloace extrem de deosebite. Constatările ce urmează nici nu le facem noi, ci le luăm din ziarul „Berliner Tageblatt” pentru a fi cu atât mai documentați în tragerea concluziilor, ce se impun dela sine. Iată ce cetim acolo:

„Mijloacele financiare ale Italiei, ale reuniunilor, ale băncilor, ale statului, sunt toate puse la dispoziția intensificării agriculturii și pentru punerea în aplicare a unui plan binechibzuit timp de 14 ani. Prin el proprietarii de terenuri agricole sunt obligați să se conformeze anumitor reguli. Cine nu-și ia imediat în primire rolul care i-s'a destinat în acest plan, cine nu execută ceea ce i-se prescrie de către centrele și reuniunile agricole înființate în număr mare în toată țara, acela este pedepsit și i-se poate lua chiar conducerea proprietății sale. Cine e dovedit de indiferență față de gospodăria sa, pierde deasemenea dreptul de-a mai dispune asupra acesteia. În astfel de împrejurări nu e mirare că rămâi uimit de ceea ce s'a realizat sub regimul fascist în privința agriculturii. Campagna cea romantică a fost

transformată într-o vastă câmpie cu holde de grâu. Toată Italia a fost astfel transformată într'un stat de plugari cu tendința vădită de-a împiedica imigrațiunea elementului țărănesc spre orașe.”

Acestea sunt constatările ziarului german. Noi nu avem decât să facem o comparație cu roadele ce le-a dat la noi reforma agrară, cu cel mai productiv pământ din Europa. Nu-i rușine și păcat?

Moartea lui Wilhelm Bode, marele istoric de artă și unul dintre cei mai buni cunoscători ai picturii Țărilor de Jos, este un eveniment pentru Europa întreagă. Ori care ar fi fost atitudinea lui în războiu, căci doar știut este, că în războiu a apărut cu intrasigență cauza poporului său — ori, fiind la unii noțiunea de „profesor” se confundă ușor cu învingerile conjuncturii politice, și fiind unii „savanti” nu știu măcar a se gândi independent, spiritul masiv al lui Bode, dispărut pentru totdeauna, este o adevărată tragedie a adevăraților oameni de știință și a adevăraților Hecussoni ai culturii. Studiile lui despre pictura olandeză, sculptura Renașterii italiene, și îndeosebi asupra complexului artistic al Renașterii, nu-l vor face uitat. Muzeografia, căreia asemenea i-a fost apostolul, nu-l poate uita, și credem, că asupra activității sale științifice se va putea reveni și în „Societatea de Măine”.

O societate a traducătorilor în Varșovia. — Traducătorii literari din Polonia s'au constituit în societate cu scopul de-a și apăra mai bine interesele lor profesionale și drepturile lor materiale, juridice, morale și spirituale. Societatea va interveni la autorii din străinătate pentru obținerea autorizațiilor de traducere și va căuta să reglementeze în înțelegere cu aceștia onorariile autorului și traducătorului. Tot în atribuțiile societății cade și obligația de-a supraveghea ca traducerea să fie făcută într-o limbă ireproșabilă și literară și ca autorii de tradus să fie bine aleși și potriviți cu necesitățile culturii poloneze. Se va înființa o bibliotecă din opere traduse, de material lexical și de alte mijloace necesare. Se proiectează înființarea unor secțiuni engleză, franceză, (germană, etc. N'ar fi bine să se facă și din partea societății scriitorilor români o legătură cu societatea traducătorilor din Varșovia? (Adresa societății e: Związek Zawodowy Teumaczy, Warszawa, Wspólna 51. Secretara: Stella Olgierd).

Sunt curioși oameni miliardarii. Adeseori trec dintr'un exces într'altul, ni se spunea în — adolocență — în Monte Carlo, că **Pierpont Morgan** este un sclav al boalei, și miliardarul, stăpân pe sute de mii de rețele de tren și pe-o bogăție a unui nou Croesus. nu putem mânca seara decât un pahar cu lapte.... Și miliardarul, care dispunea de pe propriul său Yacht asupra celor mai grele probleme se juca în fiecare dimineață cu fețița unui mărinar și credeți cui i-a dat partea publicul?

Snobismul se refugiază la unele „scriitoare” și literatura își acopere capul și plânge.... **Red.**

Publicațiune

Se aduce la cunoștință publică, că pentru asigurarea executării prin antrepriză a lucrărilor de reparare a construcțiilor și instalațiilor cazarmelor municipiului Oradea, Comisiunea de licitație va ținea licitație publică cu oferte închise la 24 Martie 1929 ora 10—12 în sala de consiliu a Primăriei, (etaj. I. cam. 33).

Ofertele se pot face numai pe blanchetele redactate de către serviciul tehnic al orașului, cari tot acolo se pot primi (Primăria, etaj, II. camera No. 2), sub orele oficiale.

Ofertele închise în plic și sigilate se vor depune la mâinile președintelui Comisiunii între orele 10—12 în ziua licitației, împreună cu vadiul de 5% a sumei cuprinse în ofertă, care se va putea depune în numerar, ori efecte garantate de Stat.

Antreprenorul, care va fi încredințat din partea Primăriei cu executarea lucrărilor, înainte de semnarea contractului, dar cel mai târziu în termen de 7 zile dela adjudecare va fi obligat a complecta vadiul la 10% a sumei oferite.

Ofertantul este obligat a începe lucrările în termen de 7 zile dela somație și a le termina până la 30 Iunie a. c.

Oradea, la 4 Aprilie 1929.

Primăria.

Monatului:

of. 2 ex.

19.13

Biblioteca Universității

UNIVERSITÉ DE NANCY

FACULTÉS DE DROIT, MÉDECINE, SCIENCES, LETTRES, PHARMACIE

Instituts techniques conduisant au diplôme d'ingénieur:
CHIMIQUE, ELECTROTECHNIQUE ET DE MÉCANIQUE APPLIQUÉE, AGRICOLE ET COLONIAL GÉOLOGIE APPLIQUÉE, COMMERCIAL, DENTAIRE, SÉROTHERAPIQUE, ECOLE SUPÉRIEURE DE LA MÉTALLURGIE ET DE L'INDUSTRIE DES MINES, ECOLE DE BRASSERIE
Les diplomes d'Ingénieur délivrés par l'Université de Nancy sont enregistrés au Ministère de l'Instruction Publique

**Maison des Etudiants du Parc de Monbois
Restaurant Universitaire**

ETUDIANTS ETRANGERS: ENSEIGNEMENT SPECIAL DU FRANCAIS

Préparation aux Examens de l'Alliance Francaise

COURS DE L'ANNÉE SCOLAIRE: 3 NOVEMBRE — 1er JUILLET
COURS DE VACANCES: 9 JUILLET — 1er OCTOBRE

Diplomes d'Etudes francaises

Relations avec des Familles françaises assurées par un Comité de Patronage
Pour tous renseignements, s'adresser à l'Office de Renseignements de l'Université, 13, Place Carnot

Cassa de Păstrare și Banca de Credit din Cluj Soc. An. Cluj, Piața Unirei No. 7.

**Capital social:
85 milioane lei**

SUCURSALE:

DEJ, SÂNMĂRTIN,
ALBA-IULIA, TG.-
MUREȘ, ORADEA.

Face toate operațiunile bancare în modul cel mai avantajos

Bancă autorizată, pentru valute. - Antrepozit lângă calea ferată.

INSTITUTE AFILIATE:

Cassa de Păstrare din Turda-Arleş în Turda; Banca Economică și Cassa de Păstrare din jud. Alba, Alud; Banca Poporală S. A. în Huedin; Banca de Credit din Gherla S. A. în Gherla; Cassa de Păstrare din județul Odeleba Soc. Anon. în Odeleba; Cassa de Păstrare și Credit din Sibiu și jur. Soc. Anon. în Sibiu

**„SCHMOLLPASTA“
S. A. Brașov**

**Fabrică de cremă de ghețe
Premiată la 30 de expoziții**